

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA**

JUTA VEČERSKYTĖ

Administracinės teisės magistro dieninės studijos

**VALSTYBINIŲ TEATRŲ VEIKLOS ADMINISTRACINIS
TEISINIS REGULIAVIMAS: PROBLEMOS IR
GALIMI SPRENDIMO BŪDAI**

Magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62401S109

Darbo vadovas -

Lekt. Vidmantas Jurgaitis

Mokslinis konsultantas –

Dr. Aušra Kargaudienė

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. ADMINISTRACINĖS TEISĖS GALIMYBĖ REGULIUOTI KULTŪRĄ IR KULTŪROS INSTITUCIJAS.....	10
1.1. Kultūra kaip vienas iš valstybės prioritetų	10
1.2. Kultūros srities institucijų specifiškumas.....	15
1.3. Kultūros valdymo modeliai ir principai	17
1.4. Administracinio teisinio kultūros institucijų reguliavimo problematiškumas.....	19
2. VALSTYBINIŲ TEATRŲ VEIKLOS ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO PRIEMONĖS	23
2.1. Administracinio teisinio reguliavimo priemonės ir metodai	23
2.2. Valstybinių teatrų veiklos decentralizavimo ir savireguliacijos būtinybė.....	26
2.3. Valstybinių teatrų sistemos analizė	28
2.4. Valstybinių ir nevalstybinių teatrų atribojimas	29
2.5. Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymo koncepcija ir šio įstatymo priėmimo socialinės prielaidos	32
3. VALSTYBINIŲ TEATRŲ VEIKLOS ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO PRAKTINIAI ASPEKTAI.....	36
3.1. Valstybinių teatrų institucinė sandara	36
3.2. Valstybinių teatrų vadovų skyrimo ypatybės	38
3.3. Valstybinių teatrų veiklos finansavimo ypatumai	41
IŠVADOS	49
PASIŪLYMAI.....	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	52
SANTRAUKA.....	62
SUMMARY	63
PRIEDAS	64

SANTRUMPOS

gr. – graikų kalba

LNDT – Lietuvos nacionalinis dramos teatras

LNOBT – Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras

lot. – lotynų kalba

pvz. - pavyzdžiui

str. – straipsnis

t.y. – tai yra

IVADAS

Temos **aktualumas ir problematika**. Žmonių gyvenimui daro įtaką daugelis veiksnių, o žmonės kuria ir įtakoja visuomeninį gyvenimą. Gyvenant pilietinėje visuomenėje dera suprasti, kad stipri bendruomenė gali susikurti tik tokiu atveju, jei jos nariai yra aktyvūs bei suvokia savo turimas teises, vykdo teises pareigas. Individo socializacija vyksta kryptingai ir produktyviai, jei visuomenėje gyvuoja tvirta vertybinė organizacija, yra aukštas žmonių kultūros lygis. Kultūra, kaip sociologinis terminas, suvokiamas dvejopai: objektiniu požiūriu – tai žmogaus bei visuomenės sukurti veiklos produktai, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, naudoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes; subjektiniu požiūriu – tai žmogaus tobulumo laipsnis, išprusimas¹.

Nuo bendrosios kultūros lygmens tiesiogiai priklauso ir teisinės kultūros lygis, kurio išraiška – teisinis elgesys. Lietuvoje, kuri dar tik pradeda kurti savo teisės ir teisinę sistemą, dar tik bando ugdyti savo pagrindą – pilietinę visuomenę, tiek teisinę sąmonę, tiek teisinę kultūrą dar nėra pakankamai aukšto lygio tam, kad valstybė būtų stipri tarpvalstybinėje plotmėje. Todėl dera nuo pat mažens individus mokyti ir šviesti, pirmiausia kelti jų bendrosios kultūros lygį įvairiomis priemonėmis ir būdais. Viena iš galimybių tobulėti – lankytis įvairiose meno būveinėse, pavyzdžiui teatruose. Teatro menas yra viena iš svarbiausių Lietuvos meno ir kultūros sričių, įtakojanti Lietuvos kultūros ir meno vystymosi kryptis ir pobūdį. Valstybė skatina ir remia profesionalaus teatro meno ir jo kūrėjų sklaidą. Profesionaliosios kūrybinės veiklos ir meno įvairovės plėtotė, meno kūrėjų organizacijų rėmimas yra vienas iš Lietuvos kultūros politikos tikslų, nustatytų 2001 metais priimtuose Lietuvos kultūros politikos nuostatuose². Tačiau nekeičiant valstybinių teatrų veiklos reguliavimo, nesprendžiant kylančių problemų aukščiausiu lygmeniu, artimiausiu metu galime susidurti su kultūros oazių silpimu ar net išnykimu.

Ypač paskutiniaisiais metais suaktyvėjo diskusijos dėl teatrų sistemos būtinų reformų. Teatralai išreiškė susirūpinimą dėl dabartinės sunkios padėties, siekia suvokti, kas trukdo produktyviam teatrų funkcionavimui. Pastarojo laikotarpio krizės Lietuvos teatruose atskleidė ligšiolinės teatro sistemos neefektyvumą. Kai kurių kultūros atstovų nuomone, dėl tokios esamos padėties yra atsakingi šalies politikai – per 18 metų Nepriklausomybės laikotarpį buvo pertvarkomos įvairios ūkio sritys, tačiau kultūros ir meno organizacijų tinklas taip ir nebuvo reformuotas, politikų bendruomenė niekada rimtai nesvarstė jo restruktūrizavimo. Iš esmės jis

¹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 42-1454.

yra likęs toks pats, kaip ir sovietiniais laikais, o tai visiškai neatitinka šiuolaikinės Lietuvos, Europos Sąjungos ir NATO narės, rinkos ekonomiką ir pilietinę demokratiją išpažįstančios valstybės, principų. Lietuvos kultūros organizacijų sistema nebeatitinka pasikeitusios situacijos reikalavimų, kultūros finansavimas neadekvatus šalies ekonominiam augimui. Todėl atsakingi asmenys turi neatidėliodami imtis spęsti šias problemas remiantis pažangesnių šalių, ypač – Europos Sąjungos narių, patirtimi. Tam reikalinga iš esmės įvertinti teatrų sistemos kūrybinį ir ekonominį efektyvumą ir pradėti diskusijas apie jos reformą, taip pat persvarstyti teatrų ir kūrėjų organizacijų finansavimo prioritetus, peržiūrėti Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymą bei kitus teisės aktus.

Neišsprendus esminių reguliavimo klausimų, griūtys šalies teatruose dažnės, o kaip rodo ir pasaulinė patirtis, neišsprestos problemos veikiausiai palies ir kitus nereformuojamos kultūros sferos sektorius. Siekiant sukurti teatrų sistemos reformos gaires, būtina į šį procesą proporcingai įtraukti skirtingus teatralų sluoksnius, kurie kartu su politikais pagaliau privalo atsigrežti į kūrybingiausią visuomenės veiklos sferą – kultūrą. Taigi tik pasiūlymų ir interesų derinimo keliu galima sukurti efektyvią ir realiai veikiančią valstybinių teatrų sistemą, kurios valdomose meno įstaigose visuomenės nariai tobulintų jusles ir protą, tokiu būdu vystydami mąstymo galimybes, keldami savo ir kartu visos bendruomenės kultūros lygį.

Tyrimo objektas yra valstybinių teatrų veiklos administracinis teisinis reguliavimas.

Tyrimo dalykas – valstybinių teatrų veiklos efektyvaus funkcionavimo bei vidinės organizacijos reguliavimas administracinėmis teisinėmis priemonėmis.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti valstybinių teatrų veiklos administracinio teisinio reguliavimo probleminius aspektus ir pasiūlyti galimus esminių problemų sprendimo būdus.

Iškelti uždaviniai:

- atskleisti kultūros ir teatrų kaip kultūros dalies administracinio teisinio reguliavimo apimtį;
- išanalizuoti valstybinių teatrų sistemą ir jų veiklos valdymo administracines teisines priemones;
- išskirti valstybinių teatrų veiklos administracinio teisinio reguliavimo sritis bei pasiūlyti galimus jose kylančių problemų sprendimo būdus.

Hipotezė: Valstybinių teatrų veiklos efektyvus funkcionalumas mažėja ne dėl iš esmės ydingo administracinio teisinio reguliavimo, o dėl netinkamo praktinio valstybinių teatrų veiklos valdymo.

Tyrimo mokslinis naujumas ir praktinė reikšmė. Teisinėje literatūroje pasigendama kultūros sritį iš teisinės pusės analizuojančių autorių darbų, periodikos leidinių. Šiandienės Lietuvos teisės moksle, teisėkūros, teisės taikymo analizėje, teisės ir kultūros bei kitų socialinių

reiškinių sąsajos tarsi ignoruojamos, pamiršamos³. Nėra įsisąmonintas tiesioginis ryšys tarp teisės, kaip žmonių kūrybos reiškinio, ir kultūros, mažoma nesistemiškai, per daug ribotai. Taip pat labai trūksta nuodugnios teisinio poveikio priemonių sistemos analizės, kurią derėtų išskirti Lietuvos teisės mokslininkams ir praktikams. Valstybinių teatrų veiklos administracinis teisinis reguliavimas taip pat nėra nagrinėjamas, reglamentuojantys teisės aktai nėra komentuojami ir aiškinami. Išsami kultūros srityje veikiančių institucijų veiklos analizė leistų tobulinti dabar egzistuojančią administracinį teisinį reguliavimą.

Tyrimo metodologija. Darbas buvo rengiamas remiantis teisės doktrinoje suformuluotais metodais, kurių sistemingas taikymas lėmė tyrimo išsamumo ir pagrįstumo lygį.

1. *Dokumentų analizės* metodas naudojamas analizuojant įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus, kuriais reglamentuojama valstybinių teatrų veikla.
2. *Loginis analitinis* metodas padeda suvokti ir sukonkretinti teisės bei kituose šaltiniuose esančias abstrakčias nuostatas, suformuluoti apibendrinimus ir išvadas.
3. *Lyginamasis* metodas naudojamas lyginant tiek skirtingas reiškinų sampratas, tiek besiskiriančias ir besikeičiančias teisės aktų nuostatas.
4. *Sisteminės analizės* metodas taikomas norint atskleisti valstybinių teatrų veiklos kaip kultūros srities administracinio teisinio reguliavimo kaitos ir socialinės aplinkos pokyčių sąsajas, siekiant struktūriškai išanalizuoti valstybinių teatrų organizaciją.
5. *Metaanalizės* metodo pagalba tyrimo objektas yra įvairiapusiškai atskleidžiamas ne tik teisiniu, bet ir filosofiniu bei sociologiniu aspektu.
6. *Kritinės analizės* metodas leidžia suformuluoti pagrindinius valstybinių teatrų administracinio teisinio reguliavimo trūkumus bei rasti galimus sprendimo būdus.
7. *Anketavimas ir interviu* – tai empirinio pažinimo metodai, kurie padeda gauti duomenų iš tiriamosios sferos.

Anketinis tyrimas buvo atliekamas tam, kad būtų tinkamai įvardintos pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama vykdant valstybinių teatrų veiklos administracinį teisinį reguliavimą. Valstybinių teatrų atsakingų asmenų buvo prašoma raštu atsakyti į anketos klausimus (žr. Priedą Nr. 1). Dėl tam tikrų aplinkybių nesutikus atsakyti į anketos klausimus raštu, pagrindiniai klausimai buvo pateikiami žodžiu, taigi kai kuriais atvejais, siekiant gauti

³ Bakševičienė R. Šiandienės Lietuvos teisės ir kultūros sąsajos galiojančioje Lietuvos teisės // Teisė. 2004. Nr.52

reikiamų duomenų, anketavimo bei interviu metodai buvo derinami tarpusavyje. Vienokiu ar kitokiu būdu buvo gauta reikiama informacija iš Lietuvos nacionalinio dramos teatro, Valstybinio Vilniaus mažojo teatro, Kauno valstybinio dramos teatro, Kauno valstybinio lėlių teatro, Klaipėdos dramos teatro, Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro, Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatro ir Šiaulių dramos teatro atstovų. Taigi buvo gauti duomenys iš aštuonių valstybinių teatrų, kurių iš viso yra trylika. Nežiūrint į apklaustų valstybinių teatrų sąlyginai nedidelį skaičių paminėtina, kad buvo gauti duomenys iš visų Lietuvos miestų, kuriuose veikia valstybiniai teatrai, todėl tyrimas laikytinas objektyviu ir pakankamai išsamiu, kad būtų galima remtis gautais ir apibendrintais duomenimis nagrinėjant atskirus tiriamojo darbo probleminius klausimus.

Siekiant išsamesnio empirinio tyrimo ir objektyvesnių rezultatų, panašūs klausimai interviu būdu buvo pateikti ir ekspertams, dirbantiems Lietuvos Respublikos kultūros ministerijoje, bei Valstybės teatrų asociacijos pirmininkui, kurie noriai pasidalino savo žiniomis, patirtimi ir pamąstymais valstybinių teatrų veiklą ir jos administracinį teisinį reguliavimą. Iš ekspertų ir valstybinių teatrų darbuotojų gauti atsakymai į klausimus daugeliu atvejų sutapo, o jeigu skyrėsi, tai nežymiai, todėl laikytina, kad empirinio tyrimo rezultatai atspindi realybėje egzistuojančią valstybinių teatrų veiklos administracinio teisinio reguliavimo problematiką bei leidžia suvokti, kas valstybinių teatrų vadovams kelia daugiausiai problemų vadovaujant valstybiniais teatrams. Apibendrinti duomenys nenagrinėjami atskirame skyriuje, o yra integruoti į atskirus dėstomosios dalies poskyrius.

Baigiamojo darbo struktūra yra tokia: titulinis lapas, turinys, pagrindinės naudojamos sąvokos, įvadas, dėstomoji dalis suskirstyta į tris skyrius bei poskyrius, išvados, pasiūlymai, literatūros sarašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje dalyje aptariama kultūra kaip vienas iš valstybės prioritetų, atskleidžiama kultūros valdymo apimtis, apžvelgiami kultūros valdymo modeliai ir principai Lietuvoje bei užsienio valstybėse, nurodomi kultūros srities administracinio teisinio reguliavimo esminiai bruožai.

Antroje dalyje išskiriama ir apžvelgiama administracinių teisinių reguliavimo priemonių sistema, nagrinėjami reguliavimo metodai, aptariamas savireguliacijos ir decentralizacijos principų veikimas kultūros srityje, analizuojama valstybinių teatrų sistema bei pagrindinis jų veiklą reglamentuojantis įstatymas.

Trečioje dalyje apžvelgiama valstybinių teatrų organizacinė sandara, nagrinėjami teatro vadovų paskyrimo procedūrų svarbiausi aspektai, aptariamas valstybinių teatrų veiklos finansavimas.

SAVOKOS

Kultūra [lot. cultura]

Tai visa, kas sukurta žmonių visuomenės fiziniu ir protiniu darbu; išsiauklėjimas, išprusimas; tobulumo laipsnis, pasiektas kurioje nors srityje⁴.

Kultūros apibrėžimų yra labai daug, todėl yra išskirti tik keletas pagrindinių. Tyrimo metu kultūra bus suprantama pirmuoju požiūriu, detalizuojant sampratą pačiame darbe.

Teatras [gr. Theatron]

Tai meno šaka, meniškasis gyvenimo atspindėjimas draminiu veiksniu, kurį aktoriai vaidina žiūrovams; įstaiga, organizacija, kuri organizuoja vaidinimus; patalpa, kurioje vyksta vaidinimas⁵.

Tai įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas ir šio įstatymo nustatyta tvarka pripažintas teatru juridinis asmuo, kurio veikla yra organizuoti profesionalaus scenos meno (spektaklių ir (ar) kitų literatūros, meno programų) kūrimą ir viešą atlikimą⁶.

Tiriamajame darbe bus vartojama Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatyme pateikta teatro sąvoka.

Valstybės teatras

Tai teatras, kurio teisinė forma yra biudžetinė įstaiga ir kurio steigėjas yra Kultūros ministerija⁷.

Nacionalinis teatras

Nacionalinis teatras yra įstaiga, kuri savo veikla bei joje dirbančių kūrybinių darbuotojų kolektyvo ar kolektyvų kūrybine veikla aukščiausiu meniniu lygiu pristato iškiliausius nacionalinės kūrybos laimėjimus, puoselėja, plėtoja ir skleidžia Lietuvos kultūrą, kūrybiškai interpretuoja ir perteikia pasaulio kultūrų laimėjimus, kuria šiuolaikinio meno tradicijas, meniniu lygiu, formų ir žanrų įvairove formuoja ir tenkina visuomenės poreikį profesionaliam scenos menui⁸.

Valstybinis teatras

Siekiant optimizuoti darbe vartojamų pagrindinių sąvokų kiekį, buvo nutarta valstybinių teatrų sąvoką vartoti nagrinėjant valstybės ir nacionalinių teatrų veiklą, t.y. valstybės ir

⁴ Bendorienė A., Bogušienė V. ir kiti. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2005.

⁵ Ten pat.

⁶ Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 96-3523.

⁷ Ten pat.

⁸ Ten pat.

nacionaliniai teatrai kartu bus vadinami valstybiniais teatrai. Toks sprendimas nepažeis teisės aktuose suformuluotų sąvokų, nes tiek valstybės teatras, tiek nacionalinis teatras yra apibrėžiamas per jų teisinę formą (biudžetinė įstaiga) ir steigėją (Kultūros ministerija), o todėl iš esmės šie teatrai skiriasi tik savo profesionaliojo meno sklaidos apimtimi bei pripažinta visuomenine svarba.

Administracinis teisinis reguliavimas

Administracinis teisinis reguliavimas suprantamas kaip administracinių teisinių priemonių, o taip pat procesų ir būklių visumos sistema, kurios pagalba teisė veikia visuomeninius santykius valstybiniame valdyme; tai tokia socialinio reguliavimo rūšis, arba forma, kai teisinis poveikis žmonių elgesiui yra daromas administracinės teisės normomis, priemonėmis, būdais ir metodais.

Valdymas

Tai tam tikroje sistemoje pasireiškiantis tikslingas bei kryptingas poveikis, kurį valdymo subjektas daro valdymo objektui, siekdamas išlaikyti sistemą tam tikroje organizacinėje struktūroje, išspręsti reikiamus uždavinius, pasiekti užsibrėžtą tikslą⁹.

⁹ Dambrauskienė G., Marcijonas A., Monkevičius E., Petkevičius P., Piesliakas V. ir kiti. Lietuvos teisės pagrindai. Vilnius: Justitia, 2004.

1. ADMINISTRACINĖS TEISĖS GALIMYBĖ REGULIUOTI KULTŪRĄ IR KULTŪROS INSTITUCIJAS

1.1. Kultūra kaip vienas iš valstybės prioritetų

Įvairiais pasaulio vystymosi laikotarpiais vyraudavo skirtingi gyvenimo modeliai, tačiau ypač šiuolaikiniame pasaulyje visada yra skiriama gana nemažai dėmesio kultūrai. Kultūra dėl savo daugiareikšmiškumo yra problematiškas reiškinys¹⁰. Nėra tiksliai aišku, kiek kultūros apibrėžimų egzistuoja, tačiau žinoma, kad jų yra daugiau nei 300. Kultūra suprantama ir kaip sąmoninga natūralių polinkių išraiška, ir kaip tai, kas žmonių pagaminta ir jiems reikšminga, ir kaip augimas, ugdymas, tobulėjimas¹¹... Visi apibrėžimai yra teisingi ir priklauso nuo konkrečių vertinimo aplinkybių. Tai pat dera suvokti, kad kultūra apima ne tik meniškų reiškinys, bet taip pat turi ir komercinių, verslumo savybių. Kalbant apie kultūrą kaip apie tam tikrą asmenų tobulumo lygį bei meniškumą matome, kad ekonomiškai stipriau išsivysčiusiose valstybėse šiai sričiai yra skiriamas ypatingai didelis dėmesys, nes aukštas asmenų kultūrinis lygis yra stiprios ir evoliucionuojančios valstybės bei jos ekonomikos pagrindas, kuo yra suinteresuota kiekviena šalis. Valstybei pasiekus tam tikrą išsivystymo lygį, jos piliečiai atsigręžia ir grįžta prie pagrindinių vertybinių išteklių – gėrio, grožio, meno supratimo. Tokiu būdu nėra užsisklendžiama, o siekiama ir toliau tobulėti, augti, judėti pirmyn.

Tačiau reikia nepamiršti, kad valstybėje visos svarbios veiklos sritys bei sudėtingesni žmonių tarpusavio santykiai turi būti ir yra valstybės reguliuojami įvairiomis formomis. Priklausomai nuo valstybėje egzistuojančios teisinės tvarkos bei pripažįstamo teisinio režimo, valdžia gali siekti sureguliuoti tik pačius pagrindinius arba net iki pačių asmeniškiausių santykių. Demokratinėje valstybėje teisinis poveikis yra daromas tik svarbiausiems objektams ir subjektams. Kultūros sritis nėra išimtis, jos teisinis reguliavimas yra specifinis ir tai bus atskleista tolesniuose darbo poskyriuose. Teisinis reguliavimas, tiksliau šiuo atveju yra kalbėti apie administracinį teisinį reguliavimą, kuriam priskirta daryti poveikį valstybinėms įstaigoms ir jų veiklai, yra socialinio reguliavimo rūšis¹². Administracinis teisinis reguliavimas – tai administracinės teisės normų, būdų ir metodų sistema, kuri moduliuoja teisės subjektų veiklą pagal iškeltus tikslus. Kyla klausimas dėl to, ar administracinė teisė apskritai gali reguliuoti kultūros sritį ir joje veikiančių institucijų veiklą. Atsakymas šiuo atveju būtų teigiamas, nes kultūros srityje veikiančios institucijos nuo kitų valstybinių institucijų skiriasi savo veiklos pobūdžiu, tačiau išlaiko tam tikrą standartizuotą organizaciją, turi darbuotojus ir teisės normų

¹⁰ Kavolis V. Kultūros dirbtuvė. – V., Baltos lankos, 1996. P.22

¹¹ Ten pat. P.27

¹² Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 197

pagrindu bei nepažeisdamos pagrindinių teisės principų siekia numatytų visuotinai reikšmingų tikslų, tenkina kultūrinius visuomenės poreikius. Taigi galima diskutuoti tik dėl administracinio teisinio reguliavimo kultūros srities institucijoms apimties bei realaus pasireiškimo būdų, formų ir priemonių.

Lietuvoje taip pat didelis dėmesys yra skiriamas kultūrai. Tai išreiškiama svarbiausių šalies teisės aktų nuostatose. Bendroji valstybės pozicija kultūros klausimais remiasi pagrindinio šalies įstatymo – Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) – įtvirtintomis teisėmis ir laisvėmis. Konstitucijoje nurodoma, kad yra ginama kultūros laisvės teisė¹³, o taip pat tai, kad valstybė remia kultūrą. Konstitucijoje pateikiama žodžio „kultūra“ reikšmė suvokiama dvejopai:

- a) kaip intelektinės ir kūrybinės veiklos procesas bei šios veiklos rezultatas, įgijęs tam tikrą objektyvią formą;
- b) kaip visuomenėje egzistuojančios formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes¹⁴.

Tačiau taip pat yra pabrėžiama, kad bet kokia asmenims suteikiama teisė nėra absoliuti ir piktnaudžiauti ja negalima, todėl ši teisė yra ribojama, kaip ir visos kitos teisės, visuomenės individų turimų teisių ribomis. Svarbiausiojo valstybės įstatymo nuostatos yra įtvirtintos ir kituose, jam teisine galia nusileidžiančiuose, teisės aktuose, kurie detalizuoja kultūros įstaigų steigimo ir veiklos vykdymo pagrindinius principus bei modelius. Konstitucijos ir įstatymų visuma sudarė pagrindą Kultūros politikos nuostatams, kuriose nurodomi pagrindiniai tikslai, principai, uždaviniai bei įgyvendinimo būdai, atsirasti.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė) kaip aukščiausia vykdomosios valdžios institucija, kuri yra atsakinga už visų vykdomosios valdžios institucijų tinkamą veikimą¹⁵, užima tikriausiai svarbiausią vietą formuojant kultūros politiką, nes nutarime „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“¹⁶ (toliau – Kultūros politikos nuostatai, Nuostatai) išreiškia valstybės poziciją dėl kultūros esminių bruožų suvokimo bei dėl prioritetų išskyrimo. Pirmajame straipsnyje nurodoma, kad Lietuvos kultūra:

- a) yra individo ir tautos kūrybinių galių išraiška, jų tapatumo ir išlikimo garantija;
- b) formuoja ir atskleidžia skirtingų visuomenės grupių, tautinių bendrijų dvasines ir medžiagines vertybes;
- c) padeda plėtoti ir ugdyti demokratinę, laisvą, atvirą visuomenę;

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014. 42 str

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Teisės institutas, 2000.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-772.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 42-1454.

d) skatina šalies socialinę ekonominę plėtrą, stiprina jos saugumą¹⁷.

Kultūros politikos nuostatuose nurodoma nemažai kultūros politikos tikslų, kurių siekiama vykdant įvairius valstybės institucijoms iškeltus uždavinius. Kaip vienas iš kultūros politikos tikslų yra įvardijamas profesionalaus meno rėmimas skatinant kūrybinę veiklą¹⁸. Labai svarbu, kad Nuostatuose yra nurodyti pagrindiniai Lietuvos kultūros politikos principai, kurių yra keturi:

- demokratiškumas;
- tapatumas;
- decentralizacija;
- atvirumas.

Kiekvienas iš šių paminėtų principų yra Kultūros politikos nuostatuose trumpai apibūdinamas, tokiu būdu atskleidžiant principo esmę ir leidžiant suvokti jo pagrindinius tikslus bei realaus pasireiškimo pobūdį.

Valstybės požiūris į kultūrą gali būti nagrinėjamas ir analizuojant kasmetines Vyriausybės veiklos ataskaitas. Kiekvienoje metinėje savo veiklos ataskaitoje Vyriausybė skelbia svarbiausius nuveiktus darbus, pasiektus tikslus ir problemas visose svarbiose srityse. Visose tokiose veiklos ataskaitose yra skiltis, kurioje apžvelgiami pasiekimai kultūros srityje. 2002 metų veiklos apžvalgoje¹⁹ nurodoma, kad buvo daug pasiekta kino, dailės paveldo, bibliotekų modernizavimo, kultūros paveldo, kultūros vertybių srityse. Būtent tais metais buvo pasiekta didelė pažanga profesionaliojo meno ir kitais aspektais, o svarbiausia tai, kad buvo pritarta Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymo koncepcijai. Šis įstatymas iki šiol nustato bendrą teatrų valdymo ir finansavimo reglamentavimą.

2004 metų Vyriausybės veiklos ataskaitoje nurodoma, kad buvo baigta kurti pagrindines kultūros sritis reglamentuojančių teisės aktų sistema, o artimiausiu metu bus siekiama veiksmingos šios įstatyminės bazės įgyvendinimo. Numatytos tokios pagrindinės veikimo tikslų grupės: saugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą, skatinti kūrybinę veiklą ir meno įvairovę, plėtoti informacinę visuomenę, skatinti nacionalinės kultūros atvirumą, sudaryti tinkamas finansines sąlygas kultūros srities plėtrai. 2004 metų veiklos ataskaitoje pateikiama diagrama, kurioje atsispindi valstybės dėmesio kultūrai augimas²⁰:

¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 42-1454.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 42-1454.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 metų veiklos ataskaita // http://www.lrv.lt/12_vyr_dok/2002metu_ataskaitos/LRV_2002m_ataskaita_Seimui.pdf; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

²⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 metų veiklos ataskaita // <http://www.lrv.lt/?cat=25&gr=56>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

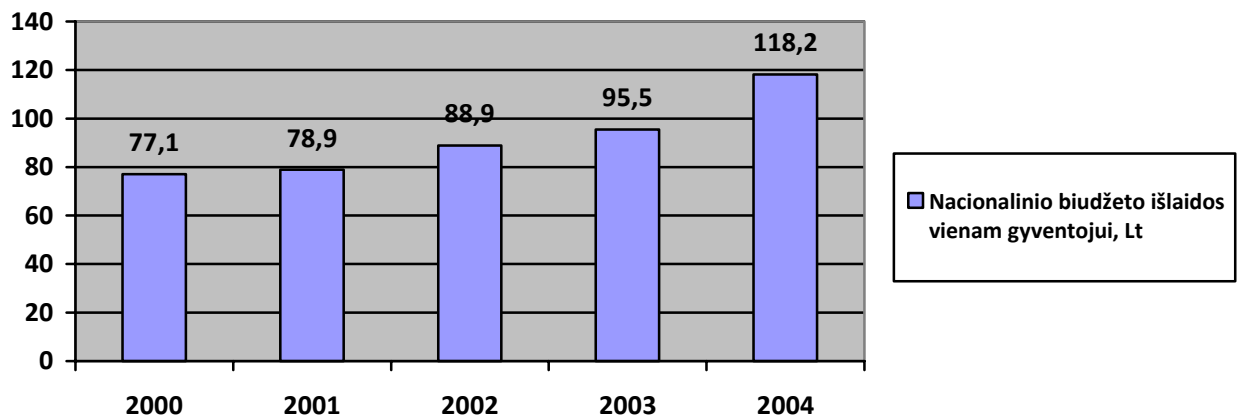

Diagrama Nr.1

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. veiklos ataskaita, Kultūros ministerijos duomenys.

2005 metų veiklos ataskaitoje teigiama, kad buvo tobulintas kultūros srities reguliavimas²¹, sudarytos naujos kai kurių įstatymų ir nuostatų redakcijos, toliau plėtojamos naujos bendradarbiavimo ir meno programos, tęsiami įvairūs renovacijos ir modernizavimo darbai bei pažymima, kad atidarytas pirmasis naujas teatro pastatas per nepriklausomybės laikotarpį – Vilniaus mažasis teatras. 2006 metų Vyriausybės veiklos ataskaitoje nurodoma, kad buvo ypač stengiamasi tobulinti įvairių sričių kultūros projektų finansavimo Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis sistemą, o tuo tikslu parengtos naujos finansavimo taisyklės²². 2007 metų Vyriausybės veiklos ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama būsimų kultūrinių renginių, skirtų Vilniaus kaip Europos kultūros sostinei, planavimui, tačiau buvo stengiamasi pakankamą dėmesį skirti ir kitoms, įprastinėms kultūros sritims ir nuolatinėms meno įstaigoms²³.

Tarp svarbiausių Vyriausybės 2006 metų darbų ir prioritetų, kultūros skiltyje buvo teigiamai atsiliepta apie Kultūros ministerijos biudžeto augimą 2003-2007 metais²⁴:

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 metų veiklos ataskaita // <http://www.lrv.lt/?cat=25&gr=55>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

²² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 metų veiklos ataskaita // <http://www.lrv.lt/?cat=25&gr=54>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

²³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 metų veiklos ataskaita // <http://www.lrv.lt/?cat=25&gr=53>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

²⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 metų veiklos prioritetai // http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/LRV%20ataskaita%202006%20santrauka.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

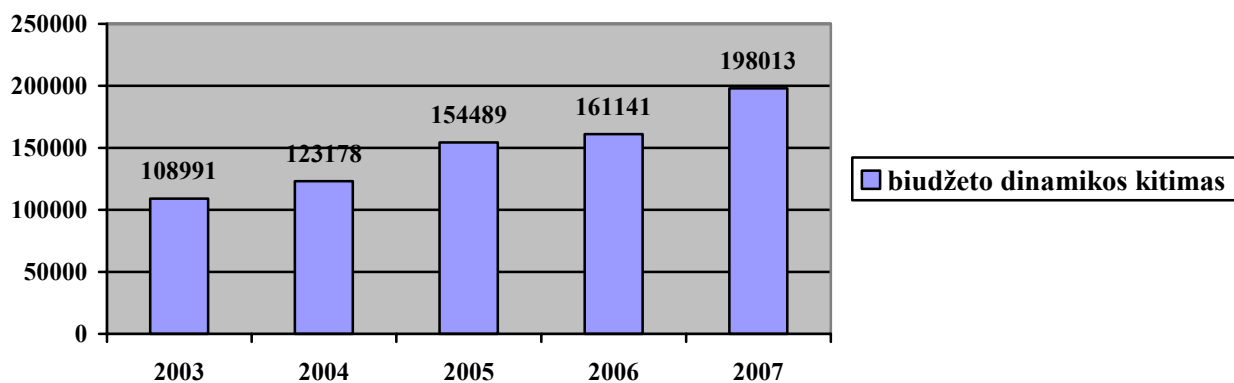

Diagrama Nr.2

Kultūros ministerijos biudžeto dinamika 2003-2007 m. (tūkstančiais litų)

Vienu iš svarbiausių Lietuvos kultūros prioritetų, kaip numatyta Vyriausybės nutarimuose, yra pripažįstama regionų kultūros plėtra. Nutarimu „Dėl regionų kultūros plėtros 2008-2012 metų programos patvirtinimo“²⁵ yra pateikiami programos tikslai, tokie kaip programos tęstinumo užtikrinimas, kuo geresnių administracinių, finansinių ir teisinių sąlygų intensyvinti kultūros plėtrą regionuose sudarymas, kultūros bendradarbiavimo tarp regionų skatinimas²⁶. Teigiama, kad 2002-2006 metų programos priemonių įgyvendinimas pavyko ir tai sudarė sąlygas intensyvinti kultūros plėtrą regionuose, tačiau taip pat pažymima, kad nepakankamai dėmesio skiriama kultūros administravimo problemoms, bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų ir kultūros įstaigų nėra pakankamas, skiriamos lėšos netenkina realių poreikių. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2007 metais Tauragės, Alytaus ir Utenos apskrityse nebuvo profesionaliojo meno įstaigų, galinčių tenkinti regiono gyventojų kultūros poreikius²⁷. Suformuluotam programos tikslui – skatinti kryptingą regionų kultūros plėtrą – pasiekti numatomi uždaviniai, kurių pirmasis yra toks: tobulinti teisinę, administracinę ir finansinę sistemą, padedančią plėtoti regionų kultūrą. Vadinasi, regionų lygmeniu nėra suformuota tinkama administracinė-teisinė sistema, kas gali reikšti, kad ir kituose valstybinio valdymo lygmenyse esama rimtų administracinio teisinio reguliavimo trūkumų ir problemų. Ir toliau yra pastebima, kad bent jau finansiškai labiau remiamos miestų kultūrinės įstaigos, kas ir toliau skatina miestų ir miestelių bei kaimų kultūrinę atskirtį, trukdo periferiniu lygmeniu skliti profesionaliojo meno apraiškoms.

Lietuva atsakingai vykdo ne tik savo priimtus teisės aktus, bet taip pat ir tarptautinius dokumentus. Nors yra dar tik vejamosi Europos Sąjungos senbuves, valstybė realizuoja

²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1445 „Dėl regionų kultūros plėtros 2008-2012 metų programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2008, Nr. 4-134.

²⁶ Ten pat.

²⁷ Ten pat.

įsipareigojimus, stengiasi kuo tiksliau reguliuoti nacionalines kultūros institucijas, remtis kitų šalių patirtimi. Europos Sąjungos noras skatinti valstybių narių kultūrinį bendradarbiavimą kyla iš 1997 m. Amsterdamo sutarties²⁸ XXII skyriaus 151 straipsnio, kurio pagrindu Europos Sąjunga savo kultūros srities reguliavimo nuostatas valstybėms narėms įdiegia įvairių kultūrinių programų būdu. Pavyzdinėmis programomis galima laikyti tokias programas kaip „Ariadnė“, kuri buvo skirta literatūrinės veiklos plėtrai, „Rafaelis“, kuri buvo skirta kultūros paveldo apsaugai, „Kultūra 2000“, „Kultūra“. Programa „Kultūra 2000“, kuri 2000 metų vasario 14 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Ministrų Tarybos sprendimu, veikė 2000-2006 metais ir jos biudžetas sudarė net 236,5 mln. eurų²⁹. Ja buvo siekiama skatinti Europos šalių bendradarbiavimą kultūros srityje ir ji buvo pirmoji bendroji Europos Sąjungos kultūros programa. 2007-2013 metais veiks „Kultūra“ programa, kurios tikslai iš esmės liko nepakitę³⁰, siekiama kuo įvairesnio kultūrinio bendradarbiavimo tarp Europos Sąjungos narių. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad Europos Sąjungos teisės aktai, skirti reguliuoti valstybių narių kultūrą, yra rekomendaciniai ir didžiausias dėmesys skiriamas ne pačiam kūrybos procesui, o kultūriniam bendradarbiavimui ir bendros kultūrinės erdvės kūrimui.

Neabejotina, kad kultūrai yra skiriama nemažai valstybės dėmesio, tačiau įvairios institucijos skundžiasi sudėtingu egzistavimu ir nepalankiomis veiklai sąlygomis. Tolesniuose darbo skyriuose bus nagrinėjamos pagrindinės problemų kilimo aplinkybės ir priežastys apskritai kultūros srityje bei ypač valstybinių teatrų veikloje.

1.2. Kultūros srities institucijų specifiškumas

Valstybės valdymo srityje veikia institucijos ir įstaigos, kurias galima būtų priskirti skirtingoms sritims. Viena iš ypatingų ir svarbių sričių yra kultūros sritis, kurioje veikia skirtingų rūšių institucijos ir įstaigos. Kultūros srities institucijų veiklos ypatumai, kaip ir kitų institucijų ypatumai, įvardijami apibrėžiant jų tikslus, uždavinius, funkcijas ir veikimo principus. Institucijų specifiškumą galima apibūdinti kaip jų būdingumą, savitumą³¹. Įvairių kultūros srities institucijų tikslai nėra identiški, nes skiriasi jų realiai vykdomos kultūrinės veiklos pobūdis, tačiau jų visų bendras bruožas yra tas, kad institucijos yra suformuotos kultūros puoselėjimui, apsaugai, sklaidai ir kultūriniam bendradarbiavimui. Tuo tikslu yra įgyvendinami išskelti uždaviniai, vykdomos įvairios programos, siekiama kultūrinio tobulėjimo ir vystymosi. Veiklos principai,

²⁸ Amsterdamo sutartis // <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078>; prisijungimo laikas: 2008-08-12.

²⁹ Europos Sąjungos programa „Kultūra 2000“ // http://www.durys.org/unic/get_file.php?id=201; prisijungimo laikas: 2008-08-12.

³⁰ Ten pat.

³¹ Keinys S. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

kaip jau minėta anksčiau, yra įvardinami ir apibrėžiami Kultūros politikos nuostatuose. Tiek specialus ir savitas tikslas, tiek ypatingi uždaviniai ir nurodyti veiklos principai sudaro pagrindą kultūros srities institucijų išskyrimui bei specifiškumui deklaruoti, o tai iškelia ir iš dalies neįprasto administracinio teisinio reguliavimo būtinybę.

Kultūros srityje dažniausiai institucijų vadovai ir darbuotojai yra vedami bendrų kultūrinių idėjų, tikslų bei meninio suvokimo, turi vieningą veiklos įgyvendinimo viziją. Tačiau tokiose įstaigose neretai dirbantys tos kultūros srities profesionalai gali stokoti bendrųjų vadybinių ir valdymo žinių, o tai gali apsunkinti institucijos reguliavimo efektyvumo rodiklius. Įdomu tai, kad tokių institucijų vadovams ir kitiems atsakingiems darbuotojams nėra organizuojami visuotiniai kvalifikacijos kėlimo kursai ar panašūs mokymai, o darbuotojai gerina savo žinias tik esant jų pačių suinteresuotumui. Todėl, siekiant nuosekliai įgyvendinamos veiklos ir tęstinių projektų vykdymo bei taip pat efektyvaus lėšų panaudojimo, dera tobulinti vadovaujančių asmenų kvalifikaciją organizuojant mokymus ar kursus. Kartais tokiose institucijose gali būti siekiama nelengvai apibrėžiamų, nekonkrečių objektų sukūrimo ar idėjų, kurios iš pat pradžių sunkiai suvokiamos, įgyvendinimo. Pradėjus realiai įgyvendinti sumanymus gali tekti susidurti su jų praktinio nepasitvirtinimo problema – projektai gali nesulaukti žinovų prielankumo ir teigiamo vertinimo, pakankamo visuomenės dėmesio ar kitų siektų tikslų, o tuo pačiu ir neatgauti investuotų lėšų. Todėl ypač svarbus visų veiklos projektų įvertinimas ne tik iš kultūrinės–meninės pusės, tačiau taip pat ir iš finansinės, kad nebūtų ateityje dėl nesėkmingų projektų atsisakoma kitų projektų įgyvendinimo, kurie galbūt būtų nemažiau vertingi kultūriniu požiūriu ir tuo pat metu būtų pelningi komerciniu požiūriu ar bent padengtų kūrybines išlaidas bei investuotas lėšas.

Taip pat svarbus kultūrinės institucijos aspektas yra švietėjiškasis pradas – visos institucijos yra vienaip ar kitaip susijusios su visuomene ir individais bei savo veiklos vykdymu siekia žmones šviesti tam tikrais kultūriniais klausimais, aspektais. Todėl labai svarbus yra grįžtamasis ryšys, kuriam skiriama nepaprastai mažai dėmesio ir reikšmės, užtikrinantis kultūros sklaidos efektyvumą ir tai, kad visuomenės nariai ne tik suvoks gautas žinias, bet ir perduos jas kitiems bei vėl grįš į tą pačią ar kitą, taip pat kultūrinę veiklą užsiimančią, instituciją. Žmonių pastovus domėjimasis tam tikrais projektais, renginiais ir kultūriniais kūriniais yra gyvybiškai būtinas todėl, kad iš esmės tik dėl visuomenės poreikių patenkinimo ir yra ar bent jau turėtų būti vykdoma visa kultūrinė veikla. Siūlytina, kad būtų realiai įvertinamas visų renginių bei reginių populiarumas ir visuomenės susidomėjimas jais tuo tikslu, kad būtų išvengta pasikartojančių kultūrinių nesėkmių, o lėšos būtų investuojamos į kultūrinę vertę turinčius ir visuomenei įdomius bei suprantamus projektus. Kultūra tik dėl kultūros ar menas tik dėl meno neturi egzistavimo perspektyvų, nes šiuolaikiniame pasaulyje visos meninės išraiškos priemonės kainuoja, o kai

kurios yra tikrai brangios ir turi būti naudojamos atsakingai, tikslingai, planuotai bei su tam tikra tęstinumo galimybe.

Nurodyti specialaus kultūros srityje veikiančių institucijų veiklos reguliavimo pagrindai atsiskleidžia per tokių institucijų specifiškumą ir savitumą. Priimant visus teisės aktus, reguliuojančius kultūros institucijų veiklą, ypač dera įvertinti jų veikimo perspektyvas, ateityje galinčių atsirasti neigiamų pasekmių pobūdį ir mastą, parinkti tokias reguliavimo priemones, kurios pernelyg nesuvaržytų kūrėjų ir paliktų pakankamos apimties saviraiškos ir savireguliacijos teises institucijos vadovui bei darbuotojams-kūrėjams. Tik pripažinus šią labai svarbią bei esminę savybę galima realiai patobulinti šios srities reguliavimą ir praktiškai išspręsti kylančias problemas.

1.3. Kultūros valdymo modeliai ir principai

Bendrieji teisės principai veiksmingi ir pritaikomi visose teisinės realybės srityse, tačiau kultūros srities specifiškumas suponuoja tam tikrų, būtent tos srities reguliavimui skirtų principų suformulavimą ir naudojimą. Nagrinėtini tokie du istorijos eigoje susiformavę ir praktiškai įsitvirtinę Europos kultūros politikos principai:

1. akcentuojamos autorių teisių apsaugos principas;
2. „rankos atstumo“ principas.

Pirmasis principai kultūros reguliavime pritaikomas įvairiai. Vienose šalyse (Prancūzijoje, šiaurės šalyse) yra labiau pabrėžiamas autorių teisių priklausymas kūrėjui ar gretutinių teisių turėtojui. Autorių teisių turėtojais labiau buriasi į įvairias teisių apsaugos organizacijas, kurios skirtos ne tik autorių teisių apsaugai, bet ir gynybai esant įvairiems teisių pažeidimams. Kitose šalyse (Didžiojoje Britanijoje, JAV) labiau priimtinas kitoks požiūris į autorines teises – ten yra siekiama ne autorines teises suabsoliutinti ir palikti tik kūrėjams, bet jas išpirkti tinkamai atlyginant. Šio požiūrio esmė yra ne autorių teisių neliečiamybė, o tinkamas ir adekvatus jų piniginis atlygis.

Kitas iš nagrinėtinų principų yra „rankos atstumo“ principas³². Šio principo esmė galima būtų apibūdinti kaip draudimą valdžios institucijoms kištis į kūrybinį procesą ir vienokiu ar kitokiu būdu politizuoti meną, daryti įtaką kūrėjams. Todėl yra siekiama, kad valstybė kaip politinis darinys finansuotų meno įstaigų veiklą pati neanalizuodama būsimų kūrinių ir jų neišnaudodama savo naudai. Tai tikrai nereiškia, kad turi būti finansuojami bet kokie atsitiktine tvarka parinkti darbai ir projektai. Kūrybinis vertingumas ir potencialas yra paliekamas įvertinti

³² Kačkutė R., Europos kultūros modeliai // http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3209&kas=straipsnis&st_id=13623; prisijungimo laikas: 2008-10-12.

specialioms ekspertų grupėms bei meno taryboms ar kitiems nepriklausomiems meno žinovų dariniams. Tokiu būdu valstybė suteikia apibrėžtą kiekį finansinių išteklių, kurių paskirsto profesionalai pagal pateiktus kūrėjų prašymus. „Rankos atstumo“ principo reikšmingumą lėmė istoriniai įvykiai bei praėję laikmečiai, kai prisidengiant menu buvo skleidžiamos diktatūrų ir kitų nedemokratiškų režimų vertybės, bandoma paveikti žmones ir taip ribojamas kultūrinis nepriklausomumas bei kūrybinės raiškos laivė.

Kaip jau buvo paminėta anksčiau darbe, visos svarbios visuomeninio gyvenimo sritys yra daugiau ar mažiau reguliuojamos ir valdomos. Pasaulyje egzistuoja nemažai kultūros valdymo formų ir modelių, kurių vieni kultūros sritį stengiasi valdyti griežčiau, o kiti į tokios srities valdymą žiūri liberaliau ir beveik nesikiša į kultūrinėje srityje vykstančius procesus. Siekiant tinkamiau atskleisti įvairių valdymo modelių ypatumus, norėtusi palyginti keletą šalių kultūros valdymo modelių, todėl buvo pasirinkta Didžioji Britanija bei Danija, kurių kultūros valdymo modeliai turi tiek panašumų, tiek ir skirtumų.

Visų pirma bus apžvelgiama Danijos kultūros valdymo institucijų sistema. Nuo XX a. vidurio, kai buvo įsteigta Kultūros ministerija, kultūros politika yra vykdoma įvairių institucijų, tarybų ir agentūrų, kurių kompetencija skiriasi. Kultūros ministerija didžiausią dėmesį skiria strateginiam planavimui ir vadovauja kultūros politikos įgyvendinimui³³. Administracines ir patariamąsias funkcijas Kultūros ministerijos pavedimu atlieka šešios agentūros, kurių kiekviena jungia įvairias rankos atstumo principą įgyvendinančias komisijas ir tarybas. Šių tarybų ir komisijų sprendimų galia yra skirtinga, nes vienos jų priima tik rekomendacinius sprendimus, o kitų priimami sprendimai yra privalomi. Institucijos yra finansuojamos iš valstybės biudžeto kasmet skiriant tam tikrą lėšų sumą. Jos turi pakankamai plačią autonomiją ir gali pačios pasirinkti, kur bus išleisti gauti pinigai. Taip pat Danijos valstybė teikia dalinę paramą ir kai kurioms nepriklausomoms kultūros institucijoms, tokioms kaip Odensės teatras, Arhuso teatras, įvairūs simfoniniai orkestrai ir kiti. Šalies meno taryba yra sudaryta iš 10 narių, kurių po lygiai, t.y. po 5, skiria kultūros ministras ir atstovų taryba. Meno tarybos pagrindinis tikslas yra skatinti kultūrinį Danijos gyvenimą ir meno sklaidą užsienyje. Tuo tikslu meno taryba pataria valdžios institucijos su kultūra susijusiais klausimais ir yra atsakinga už valstybės skirtų lėšų meno sklaidai paskirstymą. Pastaraisiais metais priimtų įstatymų pataisos suteikia galimybę kultūros institucijų veiklą remti privatiems fondams, kurių skirtos lėšos yra atimamos iš apmokestinamų pajamų, taip skatinant tokią iniciatyvą. Vienu iš ryškiausių pavyzdžių galima būtų pavadinti naująjį Kopenhagoje pastatytą Operos teatrą, kuriam pagrindinį finansavimą suteikė vienos didžiausių pasaulyje laivų statybos įmonės įkurtas fondas.

³³ Kačkutė R., Europos kultūros modeliai //

http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3209&kas=straipsnis&st_id=13623; prisijungimo laikas: 2008-10-12.

Pradedant nagrinėti Didžiosios Britanijos kultūros valdymo modelį dera priminti, kad šioje šalyje XX a. viduryje buvo įkurta pirmoji rankos atstumo principą įgyvendinanti institucija – meno taryba, kuri yra ne pelno siekianti organizacija, turinti vieną nacionalinį ir dar devynis regioninius biurus. Kultūros ministerijos atitikmeniu galima būtų laikyti Kultūros, medijų ir sporto departamentą. Meno tarybos direktorius ir nariai yra skiriami kultūros ministro atitikmens. Finansavimas yra skiriamas sudarant sutartį tarp nurodyto departamento ir meno tarybos, kurioje numatomi lėšų panaudojimo tikslai bei jų kiekis. Sutartis yra sudaroma trejų metų laikotarpiui. Ši institucija finansuoja įvairias meno organizacijas, kaip pavyzdžiui teatrus, šokių trupes, orkestrus ir kitokias organizacijas, kurios užsiima meno sklaida. Finansavimas yra skiriamas taikant keletą vertinimo kriterijų, kurie yra tokie: meninio projekto kokybė, finansinis gyvybingumas, vadybiniai sugebėjimai bei visuomeninė nauda. Paskutiniu metu pastebima, kad kinta centrinės valdžios požiūris į rankos atstumo principu veikiančias agentūras. Vyriausybė ėmėsi aktyvesnės pozicijos formuojant bendruosius kultūros politikos tikslus, institucijos buvo pradėtos reorganizuoti jas stambinant. Kultūros, medijų ir sporto departamentas – finansavimą šioms agentūroms skiria skelbiamų, t.y. viešai prieinamų, ir konkretiems kultūriniais tikslams bei uždaviniams sudarytų sutarčių pagrindu.

Istoriškai susiformavę kultūros valdymo modeliai ir principai dar kartą pabrėžia kultūros svarbą ir parodo ypatingą valstybių jai skiriamą dėmesį. Skirtingi kultūros valdymo modeliai yra skirti tam, kad kuo tinkamiau būtų reguliuojama kultūra nei pernelyg varžant, nei pernelyg išlaisvinant nuo bet kokių ribojimų. Aptartieji principai turi apsaugoti kultūrą nuo per didelio valstybės kišimosi bei aršaus pelno siekimo tarp pačių menininkų ar siekiančių pasipelninti asmenų iš kitų sričių. Taigi vienas pagrindinių nagrinėtų šalių kultūros valdymo modelių panašumų yra veikianči menų taryba, tačiau skiriasi kitų kultūros tarybų, komisijų ir agentūrų turimos veikimo autonomijos apimtis.

1.4. Administracinio teisinio kultūros institucijų reguliavimo problematiškumas

Administracinis reguliavimas – viešojo administravimo veikla, kai priimant administracinius sprendimus taikomi arba įgyvendinami įstatymai bei kiti teisės aktai³⁴. Kiti administracinio teisinio reguliavimo apibrėžimai sampratą išplečia iki valdymo veiklos, kai yra naudojama teisinio reguliavimo būdų, formų ir teisinio poveikio priemonių sistema, kuri praktiškai tampa veikiančia bei veiksminga parinkus tinkamą reguliavimo metodą. Individu elgesys gali būti modeliuojamas subjektinėmis teisėmis (leidimais) ir pareigomis (draudimais),

³⁴ Bakaveckas A., Dziegoraitis A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. P. 230

įpareigojimais). Pirmojo apibrėžimo požiūriu derėtų sieti kultūros institucijų valdymą su tinkamu teisės aktų bei pareigų įgyvendinimu. Tačiau svarbu prisiminti, kaip jau buvo aptarta ankčiau, kad kultūros institucijos yra specifinės ir tai sąlygoja būtinybę ne tik reguliuoti jų veiklą iš išorės, bet ir sudaryti galimybę vidiniam kultūrinių institucijų administravimui. Vidinis administravimas – viešojo administravimo veikla, kuria nustatyta tvarka užtikrinamas sklandus viešojo administravimo institucijos funkcionavimas arba paslaugų teikimas, valdomas institucijos personalas ir biudžetas³⁵. Nors kultūros srities institucijos nėra viešojo administravimo institucijomis, tačiau ši sąvoka iš esmės apibūdina ir kultūros srities institucijų vidinio valdymo aspektus. Įvertinus valstybės priimamų teisės aktų nuostatas darytina išvada, kad egzistuoja kultūros srities institucijų decentralizavimo ir racionalizavimo, išsaugant nacionalinės kultūros tapatumą, siekiamybė. Tinkamomis priemonėmis įgyvendinama tokia reguliavimo kryptis turėtų užtikrinti optimalų valstybinio ir vidinio administravimo santykį bei leistų efektyviausiai veikti visoms kultūros srityje veikiančioms institucijoms. Teisinio reguliavimo priemonių rūšys ir metodai bus aptarti kitame šio tiriamojo darbo poskyryje, šioje dalyje apsiribojant teisės normomų ir principų analize.

Teisės normos – tai visuotinai privalomos elgesio taisyklės, priimtose kompetentingų subjektų. Tai yra labiausiai pastebimas teisės elementas, kuriuo siekiama reguliuoti individų bei įvairių įstaigų ir institucijų veiklą. Viešojo administravimo sferoje pasireiškiančios teisės normos dažniausiai būna administracinės, kurių prigimtis sietina su valstybės institucijų valia ir valios pareiškimo veikla. Administracinės teisės normos – tai valstybės institucijų priimtose arba patvirtintos, formaliai apibrėžtos, bendrai privalomos elgesio taisyklės, skirtos reguliuoti visuomeninius santykius valstybinio valdymo srityje³⁶. Taigi galima būti išskirti tokius pagrindinius požymius: ypatinga pasireiškimo – valstybinio valdymo – sritis, nurodymų privalomumas bei įvairūs adresatai, tarp kurių tikrai yra valdymo institucijos. Visi šie bruožai būdingi ir administracinės teisės normoms, skirtoms kultūros institucijų valdymui, tačiau mažiau išreikštas yra imperatyvumo požymis, kas susiję su kitoje darbo dalyje aprašomu dispozityvaus ir imperatyvaus reguliavimo metodų derinimo būtinybe kultūros srityje.

Kalbant apie administracinę teisinę reguliavimą ir vertinant jo pasireiškimą kultūrinių institucijų veikloje, dera išanalizuoti ir teisės principų praktinio reguliavimo apimtį. Kultūrinių institucijų administracinio teisinio reguliavimo procese galioja visi bendrieji teisės principai bei specialieji administracinės teisės principai, tačiau vienais iš jų yra remiamasi kiek rečiau, kitais

³⁵ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A., Gylys A., Kalesnykas R., Pranevičienė B., Rusinas E., Šedbaras S., Urmonas A., Žilinskas D. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. P. 231

³⁶ Ten pat. P. 174

dažniau. Nagrinėtini tokie pagrindiniai administracinės teisės principai³⁷, su kurių egzistavimu, sprendžiant iš teisės aktų analizės išvadų bei anot apklaustų ekspertų, labiausiai susiduriama kultūros srityje:

- Teisėtumo (kitai dar vadinamas teisės viešpatavimo) principas padeda užtikrinti kultūrinių institucijų veiklos esminių gairių neprieštaravimą imperatyviems nurodymams, neleidžia pažeisti įvairios teisinės galios teisės aktų nuostatų. Šis principas ypač svarbus todėl, kad kultūrinėms institucijoms yra paliekama tam tikros apimties savireguliacijos teisė, kuria naudodamiesi institucijų vadovai ir administracija priima vidaus administravimo sprendimus. Reikalavimas nepažeisti įsakmių nurodymų reiškia, kad detaliam neregamentuotų procedūrų metu priimant visus savarankiškus sprendimus būtina įvertinti bendruosius teisės aktus bei jų nuostatas ir įsitikinti, kad sprendimas bus priimtas pagal įstatymines ar poįstatymines nuostatas, o tokiu būdu nebus pažeidžiamas vienas svarbiausių – teisinės valstybės – principų. Šis principas labai reikšmingas kultūros srityje, nes čia praktiškai pasireiškia dispozityvaus ir imperatyvaus metodų derinimas bei paliekama nemažai savarankiškumo.
- Tikslingumo principo svarba ypatingai pasireiškia kultūros finansavimo srityje sprendžiant klausimus dėl lėšų paskirstymo konkrečioms projektams ir renginiams. Skiriamų biudžetinių bei privačių lėšų kiekis, kaip mini daugelis kultūrinių institucijų, nėra visada pakankamas, tačiau turėtų būti stengiamasi lėšas paskirstyti kuo tobuliau tam, kad būtų geriausiai pasiekta svarbiausių institucijos užsibrėžtų tikslų. Labai svarbu tiksliai nusistatyti investicijų prioritetus ir tinkamai paskirstyti gaunamas lėšas tam, kad įgyvendinami planai nestrigtų ar dėl grandiozinių bei pernelyg brangių sumanymų nebūtų sustabdytas nuoseklus įprastinių ir tęstinių projektų vykdymas, nebūtų atsisakoma nuolatinio tobulėjimo ir naujų kasmetinių pastatymų.
- Proporcingumo principas taip pat labai svarbus vykdant kultūrinių institucijų administracinį teisinį reguliavimą, nes parinkus pernelyg griežtas teisinio reguliavimo priemones gali būti pristabdoma ar net visiškai sustabdoma kūrybinė veikla institucijose, o pritaikius pernelyg laisvo pobūdžio teisinės priemones galėtų išivyrauti chaosas įstaigos

³⁷ Bakaveckas A., Dziegoraitis A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. P. 235-237

viduje, kas be abejo sudarytų kliūtis vieningam darbui bei užsibrėžtų tikslų pasiekimui. Todėl remiantis šiuo principu būtina parinkti tinkamo griežtumo teisinio reguliavimo priemones bei užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp dispozityvaus ir imperatyvaus metodų veikimo.

- Subsidiarumo principu, kurio esmė yra funkcijų tinkamas paskirstymas įvairaus lygmens valstybinio valdymo institucijoms, remiamasi siekiant dekoncentruoti ir decentralizuoti valstybinį valdymą. Šių dviejų sąvokų esmingumas yra nagrinėjamas kitoje darbo dalyje. Kultūros srities institucija yra specifinis darinys, kurio valdymas yra ypatingas ir centrinės valstybinės valdžios institucijos dažnai nepakankamai gerai suvokia bei išmano visus atitinkamos kultūros srities subtilumus, todėl ir yra konsultuojamasi su įvairių meno sričių ekspertais rengiant įstatymus ir kitus teisės aktus, reguliuojančius skirtingas kultūros sritis. Priėmus bendruosius kultūrinių institucijų veiklą reglamentuojančius dokumentus, turi būti paliekama teisė vidinės tvarkos bei kitas geram funkcionavimui būtinas taisykles susikurti savarankiškai ir taip ne tik sumažinti kitų valstybės valdymo aparato institucijų darbo krūvį, bet ir tinkamiau bei tikslingiau suformuluoti ir reglamentuoti kai kuriuos specialius klausimus.

Aptarus administracinio teisinio reguliavimo praktinio pasireiškimo aspektus, negalima nepastebėti jų įvairovės. Iš esmės tinkamai suderinus teisės normas ir grindžiant jas bei jų praktinį įgyvendinimą teisės principais turėtų efektyviai funkcionuoti visos kultūros institucijos, kurioms vadovautų savo darbo pobūdį išmanantys asmenys. Taigi siektina ne tik tinkamo administracinio teisinio reguliavimo, bet ir jo tikslaus įgyvendinimo praktinėje veikloje, esant įgaliotiems vadovams ir kitiems valdomojo aparato darbuotojams, turintiems reikiamų asmeninių ir profesinių sąvybių, patirties ir žinių.

2. VALSTYBINIŲ TEATRŲ VEIKLOS ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO PRIEMONĖS

2.1. Administracinio teisinio reguliavimo priemonės ir metodai

Teisinis reguliavimas paprastai suprantamas kaip pavienių žmonių ir jų grupių elgesio tvarkymas teisės normomis, teisinių idėjų propagavimu ir kitomis, dažnai net neteisinėmis poveikio priemonėmis. Į teisinio reguliavimo sritį gali patekti tokie socialiniai santykiai, kurie kartojasi ir yra visuotiniai, kuriuos galima išversti į teisinę kalbą ir kontroliuoti valstybės priemonėmis³⁸. Kadangi teisės normos yra labiausiai pastebimas instrumentas, kuriuo stengiamasi įteigti adresatui normos kūrėjo pageidaujamą elgesio modelį, kartais teisinis reguliavimas apibrėžiamas per siaurai ir moduliuojant sąvoką apsiribojama tik teisiniu elgesio reguliavimu teisės normų pagalba. Administracinis teisinis reguliavimas siekia optimaliai nustatyti visus visuomenės struktūrinius elementus ir sudaro sąlygas jiems normaliai funkcionuoti, užtikrina piliečių teisių ir laisvių pripažinimą ir gynimą³⁹. Šis procesas yra neveiksmingas ir netgi neįmanomas neturint kompleksiskai taikomos teisinio reguliavimo priemonių visumos. Taip pat neigiamos administracinio teisinio reguliavimo pasekmės gali atsirasti ir tokiu atveju, jeigu parinktos tinkamos priemonės, tačiau jos prastai pritaikytos praktikoje. Deja, teisinė literatūra stokoja išsamios teisinio reguliavimo priemonių analizės, jų sisteminio pateikimo ir apibūdinimo. Manytina, kad administracinės teisės specialistai turėtų daugiau dėmesio skirti šiai nuodugnai neišnagrinėtai sričiai tam, kad būtų prieita prie visuotinai priimtino teisinių reguliavimo priemonių sisteminio modelio. Šioje dalyje bus bandoma kiek įmanoma detaliau išnagrinėti administracinio teisinio reguliavimo priemones bei, naudojantis rastomis sąvokomis bei klasifikuotomis žiniomis, atskleisti reguliavimo priemonių esmę bei taikymo galimybes.

Visų pirma, dera išskirti tokias dvi dideles teisinio reguliavimo priemonių grupes:

- teisinės priemonės;
- neteisinės priemonės.

Teisinės priemonės veikia reguliuodamos visuomeninius santykius teisės normomis ir teisės principais. Šios reguliavimo priemonės yra dažniausiai ir išsamiausiai analizuojamos. Pasak R.Z.Lifšico, galima išskirti tokias tris teisinio poveikio priemonių grupes⁴⁰:

³⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P.203

³⁹ Pranevičienė B. Kvaziteismai administracijos kontrolės sistemoje. Vilnius, 2003. P. 35

⁴⁰ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P.204

1. Teisiniai leidimai, kurių išraiška yra „elkitės taip, kaip manote esant reikalinga“. Būdingas bruožas yra realaus veikimo pasirinkimo galimybė savo nuožiūra.
2. Teisiniai įpareigojimai, kurių išraiška yra „elkitės tik šitaip“. Jais yra nustatomos privalomos teisinės pareigos.
3. Teisiniai draudimai, kurių išraiška yra „šitaip nesielkite“. Esmė yra draudimas atlikti tam tikrus veiksmus, pareiga susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų.

Šią triadą kritikuoja G. Lastauskienė, kuri teigia, kad iš esmės gali būti skiriamos dvi, o ne trys teisinių poveikio priemonių rūšys – teisiniai liepimai ir teisiniai leidimai⁴¹. Toks teisinio įpareigojimo ir teisinio draudimo apjungimas į teisinio liepimo sampratą yra grindžiamas jų prigimtimi ir esminiu panašumu. Teisinis įpareigojimas yra apibrėžiamas kaip liepimas atlikti, o teisinis draudimas priešingai – liepimas susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, todėl manytina, kad iš tikrųjų teisės teorijoje turėtų būti pripažįstamas toks teisinio poveikio skyrimas į dvi dideles grupes, kurių antroji – teisinis liepimas – būtų skiriama į minėtus du smulkesnius pogrupius. Tačiau, kaip jau buvo minėta anksčiau, reguliavimo priemonės gali būti ne vien teisinio pobūdžio.

Neteisinio pobūdžio priemonės gali būti skiriamos į tokias tris grupes:

1. politinės priemonės;
2. socialinės priemonės;
3. ekonominės priemonės.

Lingvistiniu būdu aiškinant išskirtas neteisinių reguliavimo priemonių grupių pavadinimus matoma su kokiomis sritimis jos yra tiesiogiai susijusios. Politinės priemonės pasireiškia per politinės valdžios išsakomą valią ir suteikiamus įgaliojimus vienam ar kitam objektui egzistuoti. Jų pagrindu yra suteikiama atsiradimo galimybė bei realaus veikimo platforma. Socialinės priemonės pasireiškia per visuomenės pritarimą arba prieštaravimą tam tikram atsiradusiam objektui. Ši neteisinė priemonė ypač reikšminga, kai egzistuoja sąmoninga bei tvirta visuomenė, kuri aktyviai reiškia savo nuomonę įvairiais su ja susijusiais klausimais. Tačiau net ir besiformuojančioje visuomenėje, kuri nėra visuotinai aktyvi, nederėtų socialinių poveikio priemonių nuvertinti, nes jomis gali pasinaudoti įvairios visuomeninės organizacijos, kurios veiksmingos esant nors keletui suinteresuotų ir aktyvių visuomenės individų. Ekonominės priemonės pasireiškia per objekto funkcionavimui būtinų lėšų pagrindo sudarymą ir suteikimą. Be finansinio pagrindo praktinis veiklos atlikimas būtų dažnai labai apsunkintas ar net neįmanomas.

Kalbant apie administracinį teisinį reguliavimą ir jį vykdant naudojamas reguliavimo priemonės, dera aptarti ir taikytinus reguliavimo metodus. Teisinio reguliavimo metodas – tai

⁴¹ Lastauskienė G. Teisinio reguliavimo priemonių derinimas // Teisė. 2005, Nr. 57.

teisinio poveikio žmonių elgesiui būdų ir priemonių sistema⁴². Kitaip tariant, metodas nurodo kokių būdu teisė reguliuoja tam tikrus socialinius santykius pasitelkdama administracinio teisinio reguliavimo priemones, kurios kartais yra pačios pavadinamos poveikio būdais. Galima teigti, kad pats metodas kaip metodologinė kategorija yra veikimo būdas, todėl nederėtų jo painioti su poveikio instrumentais – reguliavimo priemonėmis. Apžvelgus metodo ir priemonių prasmės pagrindinį skirtumą, galima būtų pereiti prie pagrindinių teisinio reguliavimo metodų išskyrimo. Yra skiriami du pagrindiniai teisinio reguliavimo metodai, kurie skirtingomis proporcijomis veikia visose teisės šakose ir srityse. Įvardijami imperatyvusis (direktyvinis) ir dispozityvusis (autonominis) metodai⁴³. Literatūroje pabrėžiama, kad administracinėje teisėje labiau pasireiškia imperatyvusis reguliavimo metodas, kurio pagrindiniai bruožai yra privalomumas, konkretūs nurodymai ir detalumas. Šis metodas yra grindžiamas administracinės teisės subjektų turimais valdingais įgaliojimais ir jų praktiniu pasireiškimu. Dispozityvusis metodas, priešingai nei imperatyvusis, suteikia veiksmų laisvę ir leidžia pasirinkti galimą elgesio variantą, nėra smulkmeniškai nurodoma kaip turi būti elgiamasi. Taigi egzistuoja administracinės teisės sričių bei jose veikiančių subjektų, kuriems tikslingiau suteikti tam tikros apimties savireguliacijos teisę, o ne griežtai nurodyti veikimo kryptis, tiksliai apibrėžti jų turimas pareigas. Kultūros srityje abiejų metodų tarpusavio sąveika suteikia geriausias sąlygas valdomiems subjektams iškeltų tikslų pasiekimui ir įgyvendinimui, todėl labai svarbu prieš imantis realių administracinio teisinio reguliavimo veiksmų suformuluoti aiškias siekiamybes bei tinkamai prognozuoti būsimas reguliavimo pasekmes, remiantis proporcingumo ir tikslingumo principais perdėm nesuvaržyti reguliuojamo kultūrinio objekto veiksmų. Kultūrinėje srityje yra neveiksminga vykdyti tik imperatyviuoju metodu paremtą administracinį teisinį reguliavimą, nemažai paliekama individų veikimo laisvės, t.y. reguliavimui panaudojamas dispozityvusis metodas, kuris tik apibrėžia veikimo ribas ir palieka laisvę pasirinkti konkretų veikimo variantą. Tokiu būdu pernelyg nesuvaržant kultūros įstaigų meninių darbuotojų veiklos yra sukuriama tinkamiausia terpė kūrybai ir savirealizacijai, kas būtų žymiai sudėtingiau išspraudus kūrėjus į ankštus imperatyvaus administracinio teisinio reguliavimo rėmus.

Visų pirma pastebima, kad nei teorijoje, nei praktikoje nėra skiriama pakankamai dėmesio administracinio teisinio reguliavimo priemonių išskyrimui ir analizei. Išskyrus pagrindines poveikio priemonių grupes darytina išvada, kad jos visos sistemiškai turėtų būti taikomos kultūros sferos reguliavime, o tinkamai suderinus su dviejų pagrindinių reguliavimo metodų reikiama pusiausvyra, užtikrintų tinkamą administracinį teisinį reguliavimą ir efektyvų kultūros institucijų funkcionavimą.

⁴² Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P.204

⁴³ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P.204

2.2. Valstybinių teatrų veiklos decentralizavimo ir savireguliacijos būtinybė

Kaip jau buvo aptarta kiek anksčiau, kultūrinės institucijos yra ypatingos ir todėl yra kitaip teisiškai reguliuojama jų veikla. Būtent kultūrinių institucijų vykdomos veiklos specifiškumas ir grindžia būtinybę joms suteikti santykinai didesnės apimties vidinio valdymo diskrecijos teisę tam, kad būtų įgyvendinti kartais teisiškai sunkiai apibrėžiami meniniai tikslai, kurių pasiekimo ar sukūrimo teisinėmis priemonėmis paveikti beveik ar visiškai neįmanoma. Valstybiniai teatrai, kaip viena iš kultūros srities institucijų, taip pat turi pagrįstą teisę reikalauti tam tikros apimties autonomijos arba savireguliacijos galimybes. Derinant išorinį viešojo administravimo institucijų atliekamą administracinį teisinį reguliavimą ir paliekant tam tikros apimties savireguliacijos funkcijas yra geriau pasiekiami tinkamo administravimo siekiai. Įstaigų, konkrečiu atveju valstybinių teatrų, administracija ir vadovai, išmanydami vykdomos veiklos savitumą, savo įgaliojimų ribose priima taisykles, leidžia įsakymus ir tokiu būdu administruoja teatro veiklą siekiant teatro nuostatuose nustatytų tikslų.

Vidinis valstybinių teatrų veiklos administravimas yra vykdomas remiantis jau aptartais administracinės teisės principais: teisėtumo (teisės viešpatavimo), tikslingumo, proporcingumo ir subsidiarumo. Teisėtumo principas svarbus todėl, kad laikantis jo nebūtų pažeidžiami įvairaus lygmens teisės aktai. Tikslingumo principo tiesioginis poveikis taip pat pasireiškia per tinkamą asignavimų paskirstymą, o tai ypač svarbu valstybinių teatrų veikloje, nes tokie teatrai gauna ne tik lėšų iš valstybės biudžeto, bet taip pat ir pajamų iš bilietų į spektaklius ir renginius pardavimo, salės nuomos ir kita. Todėl labai svarbu tiksliai nustatyti investicijų prioritetus ir tinkamai paskirstyti turimas lėšas. Proporcingumo ir subsidiarumo principų poveikis taip pat pasireiškia neįprastu ir jau trumpai aptartu kultūrinių institucijų veiklos reguliavimo būdu.

Po savireguliacijos teisės pagrindimo dera aptarti ir decentralizavimo principo ištakas, kurios yra glaudžiai susijusios su kitu – dekoncentravimo – principu. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintoje „Kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijoje“⁴⁴ (toliau - Koncepcija) yra aprašoma esama viešojo administravimo subjektų sistema Lietuvoje bei apibrėžti veiksniai, lemiantys būtinumą pertvarkyti viešojo administravimo sistemą⁴⁵. Teigiama, kad pagrindinės administravimo sistemos tobulinimo kryptys yra centrinių valdymo institucijų vykdomų funkcijų dekoncentravimas ir decentralizavimas. Nurodoma, kad jau 2001 metais buvo siekta dalinai

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 824 „Dėl kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2804.

⁴⁵ Ten pat.

pertvarkyti ir tobulinti administravimą remiantis subsidarumo principu, kuris teigia, kad aukštesnio valdymo lygio viešojo administravimo subjektams vykdymo funkcija perduodama tuomet, jeigu ją neracionaliai (neekonomiškai, neefektyviai, nerezultatyviai ar nekokybiškai) vykdo žemesnio valdymo lygio viešojo administravimo subjektai⁴⁶.

Dekoncentravimo ir decentralizavimo principų prasmė apibrėžiama taip:

1. Dekoncentravimas – funkcijų perdavimas iš centrinių valstybinio administravimo subjektų jų teritoriniams padaliniais arba teritoriniam valstybinio administravimo subjektui – apskrities viršininkui: šių subjektų vykdomos funkcijos priartinamos prie gyventojų.
2. Decentralizavimas – centrinių ir teritorinių valstybinio administravimo subjektų vykdomų funkcijų perdavimas savivaldybių administravimo subjektams.

Šių sąvokų reikšmės yra pateikiamos Konceptijoje aprašomų pokyčių vykdymo ribose, tačiau apibrėžimus galima pritaikyti ir nagrinėjamam valstybinių teatrų veiklos administraciniam teisiniam reguliavimui pakeičiant nurodomus subjektus. Tokiu būdu, pagal dekoncentravimo ir decentralizavimo principus, tam tikrų klausimų sprendimo funkcijos būtų perduodamos valstybinių teatrų vadovams ir administracijai. Taip pat galima būtų pritaikyti ir nurodomus pagrindinius administravimo sistemos pertvarkos veiksnius, kurie nurodomi tokie:

1. ne visuomet racionaliai vykdomos kai kurios viešojo administravimo subjektų funkcijos;
2. užsienio šalių patirtis ir Europos Tarybos institucijų priimami dokumentai skatina regioninės savivaldos principų diegimą ir regioninio valdymo demokratizavimą.

Taigi neracionalus ikišiolinis funkcijų vykdymas bei Europos Tarybos institucijų priimami dokumentai skatina valstybinių teatrų savivaldos teisės plėtimąsi, o tai turėtų pagerinti tinkamos apimties ir formos šių kultūrinių institucijų administracinį teisinį reguliavimą.

Visų nurodytų pagrindų visuma ir visuotinai pripažinti principai sudaro prielaidą tam tikros apimties savireguliacijos teisės egzistavimui bei reguliavimo decentralizavimui. Tai pagrindžia ne tik Lietuvos, bet ir Europos Sąjungos siekis tinkamai sureguliuoti visas valdomas sritis ir vykdytinomis funkcijomis apkrauti valdymo institucijas tik tiek, kiek tai praktiškai yra būtina.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 824 „Dėl kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2804.

2.3. Valstybinių teatrų sistemos analizė

Kultūra apima daugybę meno sričių. Viena svarbiausių sričių galima vadinti teatro meną, kuris užima gana didelę Lietuvos kultūros ir meno gyvenimo dalį. Valstybė skatina ir remia profesionalaus teatro meno ir jo kūrėjų sklaidą⁴⁷. Kultūros institucijų specifiškumas, kaip jau buvo minėta, sąlygoja tik kitokius veiklos tikslus ir patį pobūdį, tačiau išlieka institucijų tiek vidinis struktūriškumas, tiek išorinis sistemingumas. Vienas esminis visų valstybinių teatrų bruožas yra tai, kad sutampa jų steigėjas – Kultūros ministerija. Būtent šis bruožas ir yra akcentuojamas pateikiant valstybės teatro apibrėžimą – tai teatras, kurio teisinė forma yra biudžetinė įstaiga ir kurio steigėjas yra Kultūros ministerija⁴⁸. Kultūros ministerija taip pat vykdo, didesne ar mažesne apimtimi, visų valstybinių teatrų veiklos finansinės kontrolės funkciją. Keista, tačiau priešingai nei kitose Baltijos šalyse, pagal 2003 metų tyrimą, Lietuvoje pirmenybė finansavimo požiūriu buvo skiriama bibliotekoms ir jų tinklui išlaikyti, kai tuo tarpu kitose paminėtose šalyse finansuojamų programų prioritetais laikomas teatro menas ir jo populiarinimas⁴⁹.

Lietuvos teatrų sistemai priklauso ne tik valstybės, bet ir savivaldybių, privatūs (nevalstybiniai) ir mėgėjų teatrai. Šis tiriamasis darbas apima tik valstybinių teatrų administracinį teisinį reguliavimą, todėl kitų rūšių, t.y. nevalstybiniai, teatrai išsamiai analizuojami nebus. Valstybinių teatrų vykdomos veiklos pobūdis atsispindi jų pavadinimuose. Lietuvoje šiuo metu egzistuoja tokių žanrų valstybiniai teatrai:

- 8 dramos;
- 3 muzikiniai;
- 2 lėlių⁵⁰.

Manytina, kad toks teatrų suskirstymas pagal žanrus ir jų kiekis gali patenkinti realius kultūrinius visuomenės narių poreikius ir esančių teatrų yra pakankamai.

Taigi Lietuvos valstybinių teatrų sistemą sudaro šie teatrai:

1. Lietuvos nacionalinis dramos teatras;
2. Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras;
3. Valstybinis jaunimo teatras;
4. Valstybinis Vilniaus mažasis teatras;

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos internetinis tinklapis // <http://www.muza.lt>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Starkevičiūtė M. Teatrų ir koncertinių įstaigų veiklos pertvarkymo pažangos įvertinimas. Vilnius: Atviros Lietuvos Fondas, 2003.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos internetinis tinklapis // <http://www.muza.lt>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.

5. Lietuvos rusų dramos teatras;
6. Kauno valstybinis dramos teatras;
7. Klaipėdos dramos teatras;
8. Šiaulių dramos teatras;
9. Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatras;
10. Kauno valstybinis muzikinis teatras;
11. Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras;
12. Vilniaus teatras „Lėlė“;
13. Kauno valstybinis lėlių teatras.

Iš paminėtų trylikos teatrų, du teatrai yra vadinami nacionaliniais. Nagrinėjant ne tik nacionalinių, bet ir kitų valstybės teatrų veiklą bei siekiant optimalizuoti naudojamų sąvokų kiekį, 13 nagrinėtinų teatrų visuma šiame darbe bus vadinama valstybinių teatrų apibrėžimu. Tai neprieštarauja egzistuojančiam praktiniam suvokimui apie tai, kas yra valstybinis teatras, nes esminis bruožas, kaip jau minėta, yra vieningas steigėjas – Kultūros ministerija, kurios patvirtintų nuostatų pagrindu ir yra įsteigiamas tiek valstybės, tiek nacionaliniai teatrai. Taip pat galima paminėti, kad visi valstybiniai teatrai valdo savo turtą patikėjimo teise bei yra panaši valstybinių teatrų vidinė organizacija, kuri bus pateikta kiekvieno valstybinio teatro atskirai tolesniame darbo poskyryje.

Manytina, kad tiek skirtingų žanrų ir dviejų skirtingų statusų valstybinių teatrų sistema yra pakankama, kad būtų užtikrinti visuomenės narių kultūriniai poreikiai. Sudėtinga įsivaizduoti papildomų teatrų rūšių, kurių išlaikymu ir egzistavimu būtų suinteresuota valstybė, labiausiai besirūpinanti klasikinių kultūros apraiškų išsaugojimu ir apsaugojimu nuo per daug radikalių meninių sprendimų, nes meninės pakraipos kinta, o valstybiniai teatrai turi apimti po truputį kiekvienos meno krypties ir taip pilnai padengti skirtingų visuomenės poreikių skalę.

2.4. Valstybinių ir nevalstybinių teatrų atribojimas

Visose veiklos srityse egzistuoja konkurencija. Ji pasireiškia ypač aršiai, jeigu kalbama apie sritis, kuriose įmanoma gauti pelno. Nėra išimtimi ir kultūros sritis, kuri, kaip jau minėta, apima ne tik meniškąjį, bet ir komercijos pradą. Todėl jau dabar kyla ir visuomet kils diskusijų dėl meno, kuris yra vertingas ir turi išliekamąją reikšmę, ir meno, kuris yra komercinis ir priimtinas tuo metu meno kryptis diktuojančiai ar jai pritariančiai žmonių grupei. Labai svarbu aiškiai atskirti valstybinių ir nevalstybinių teatrų sampratą bei pagrįsti, kodėl vis dėlto valstybiniai teatrai nusipelno smarkiai didesnės finansinės paramos iš valstybės, o nevalstybiniai

teatrai neturėtų gauti dalies valstybiniam teatrui skirtų lėšų vien todėl, kad irgi vykdo kultūrinės funkcijas.

Visų pirma verta palyginti valstybinio ir nevalstybinio teatro sąvokas. Valstybinis teatras apibrėžiamas per savo steigėją – Kultūros ministeriją, ir teisinę veiklos formą – tai biudžetinė įstaiga. Tuo tarpu nevalstybinis teatras gali būti apibrėžiamas kaip viešoji įstaiga, sukurta kūrybiškai suinteresuotų asmenų iniciatyva ir kurios vienas iš pagrindinių veiklos tikslų yra pelno siekimas. Būtent iš apibrėžimų ir galima kildinti savotiškos valstybinės globos bei finansavimo būtinybę. Kultūros ministerija yra kaip valstybės iniciatyvos plėtoti kultūrą nurodymų vykdytoja, o kultūros rėmimo ir vystymo prioritetą yra įtvirtintas daugybėje teisės aktų. Biudžetinės įstaigos forma apeliuoja į valstybinio finansavimo egzistavimą ir poreikį. Tuo tarpu nevalstybiniai teatrai veikia kaip viešosios įstaigos su tikslu gauti pelno tam, kad išsilaikytų, kurtų ir nuomotų spektaklių bei kitų renginių rodymui patalpas. Taigi skiriasi ir vienas pagrindinių tikslų, nes valstybinių teatrų tikslas yra Lietuvos kultūros plėtra ir išsaugojimas. Prioritetiniams tikslams neabejotinai turi tekti daugiau lėšų, o nevalstybiniai teatrai turėtų administruoti savo veiklą taip, kad sugebėtų išsilaikyti patys, todėl neturėtų būti bandoma sukurti dirbtinės lygybės ir siekiama finansuoti nevalstybinių teatrų veiklą valstybiniam teatrui skirtomis lėšomis.

Dera atkreipti dėmesį į nuolatinį valstybinių ir nevalstybinių teatrų priešinimą internetiniuose šaltiniuose ir spaudoje teigiant, kad valstybiniai teatrai gauna per didelį finansavimą lyginant su nevalstybiniais teatrais, kad valstybiniai teatrai nėra suinteresuoti savo veiklos efektyvumu, nes ir taip yra užtikrinti dėl savo išlikimo. Tačiau tokie vertinimai yra nelabai pagrįsti dėl aukščiau aptartų pagrindų bei todėl, kad kitose valstybės srityse nors ir egzistuoja paraleliai veikiančių valstybinių ir nevalstybinių institucijų, atliekančių tas pačias veiklos funkcijas, sistemas, bet nėra keliamas klausimas dėl valstybinių įstaigų panaikinimo arba nevalstybinių įstaigų prilyginimo valstybinėms. O jei ir kiltų tokių idėjų, jos tikrai nebūtų paremtos tuo, kad valstybinės institucijos yra pernelyg užtikrintos savo išlikimu ir nėra suinteresuotos efektyviai dirbti. Taip pat nederėtų perdėti aukštinti nevalstybinių teatrų vykdomos veiklos profesionalumo palyginus su valstybinių teatrų, nes vis dėlto nevalstybinių teatrų veikla yra grindžiama visų pirma komercinių tikslų išpildymu ir naudos siekiu visomis priemonėmis ir įvairiais inovaciniais būdais. Valstybiniai teatrai labiau suvaržyti jiems nustatytų tikslų bei negali imtis visiškai ekstravagantiškų bei šiuolaikiškų pastatymų vien tam, kad būtų įsiteikta šiuolaikiniam bei moderniam tam tikros, visuomeniškai aktyvios, žmonių dalies skoniui, o yra siekiama patenkinti visos visuomenės bendruosius kultūrinius poreikius, sudarant galimybę pasirinkti jiems priimtiniomis meninės raiškos priemonėmis sukurta kūrinį.

Apie valstybinių teatrų svarbą bei populiarumą galima spręsti iš statistinių duomenų, kurie rodo, kad žmonių susidomėjimas profesionaliu teatro menu ir valstybinių teatrų lankomumo rodikliai nėra pastovūs, tačiau iš esmės paskutinius keletą metų auga:

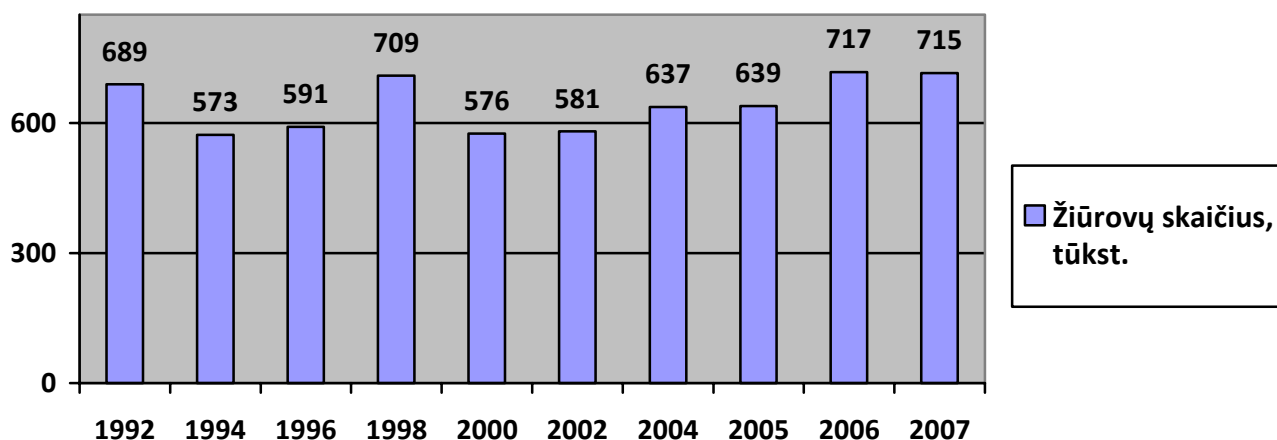

Diagrama Nr. 3

Šaltinis – Statistikos departamento duomenys

Susidomėjimo augimą taip pat parodo ir kita statistika – kiek teatro žiūrovų tenka 100 gyventojų:

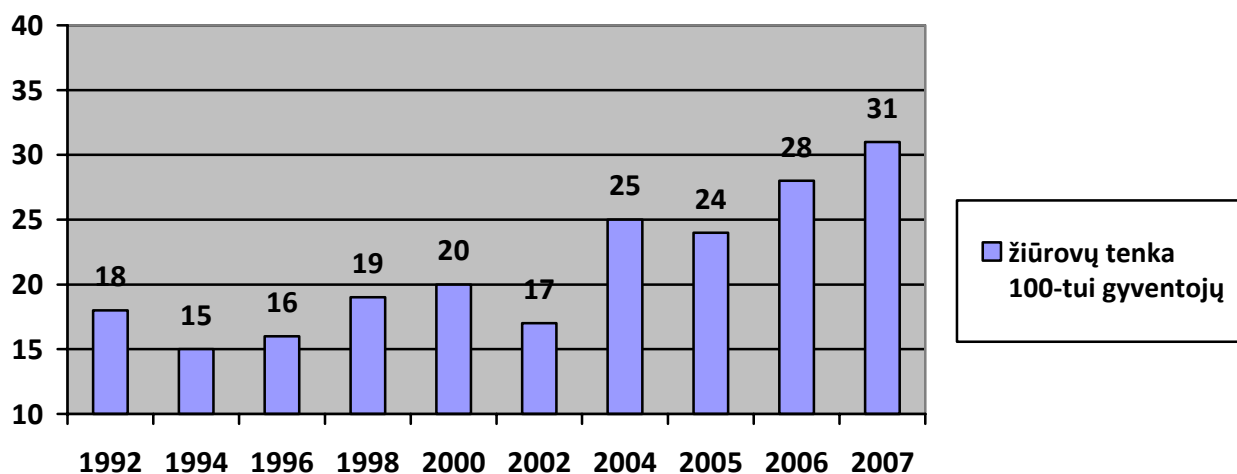

Diagrama Nr. 4

Šaltinis – Statistikos departamento duomenys

Šis rodiklis yra kiek stabilesnis už žiūrovų skaičiaus indikatorius, tačiau abiejų stebėjimų duomenys tik patvirtina prielaidą, kad valstybinių teatrų skleidžiamas menas tampa vis populiareniu ir žmonės vis dažniau renkasi tokį laisvalaikio praleidimo būdą, kiek tai leidžia jų finansinės galimybės.

Taigi skirtinga valstybinių ir nevalstybinių teatrų teisinė forma bei siekiai ir tikslai yra pagrindas atriboti šias skirtingas kultūrinės institucijas. Tai taip pat yra pagrindas pagrįsti ypatingą valstybės rūpestį valstybinių teatrų veikla bei jiems skiriamą finansavimą. Nevalstybinių teatrų vykdoma veikla yra tarsi papildomas pasirinkimo variantas ir savaime jie nelaikomi prastesniais už valstybinius, tačiau visgi yra paremti kitais ideologų ir kūrėjų bendraminčių siekiais, kitokiomis išraiškos priemonėmis, būdais ir formomis. Įvairiuose teisės aktuose išreikštas profesionalaus meno plėtojimo prioritetą pasireiškia per valstybines institucijas ir jų vykdomą veiklą, duotuoju atveju – per valstybių teatrų vykdomą kultūrinę sklaidą.

2.5. Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymo koncepcija ir šio įstatymo priėmimo socialinės prielaidos

Valstybinių teatrų veikla yra reglamentuojama skirtingos teisinės galios aktais. Visu pirma dera paminėti tikslinius ilgalaikio pobūdžio teisės aktus, kaip antai Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Lietuvos kultūros politikos nuostatai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programa. Sspecifiškesnis ir konkretesnis teisinis reguliavimas yra atliekamas Vyriausybės nutarimais bei kultūros ministro įsakymais. Vidinės valstybinių teatrų taisyklės yra kuriamos teatro vadovo ir administracijos, kurias įtvirtintais atvejais turi patvirtinti teatro steigėjas – Kultūros ministerija. Nepažeidžiant bendrųjų teisės normų ir principų bei nurodymų dėl veiklos kryptių, valstybinių teatrų veiklos tiesioginiam reguliavimui skirtas Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas (toliau – Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas), kurio atsiradimo prielaidos ir pirminė koncepcija nagrinėjami šiame poskyryje.

Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymą buvo būtina parengti kuo greičiau, nes neegzistavo vieningas teisės aktas, kuris būtų reguliavęs visuomeninius santykius, susiklostančius teatrų ir koncertinių įstaigų administravimo, finansavimo, kūrybinės veiklos ir su tuo susijusiose srityse⁵¹. Koncepcija buvo parengta atsižvelgiant į Lietuvos kultūros politikos nuostatus bei Vyriausybės 2001-2004 metų programos įgyvendinimo priemonių planą. Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymo koncepcijoje (toliau – Koncepcija) nurodoma, kad teatrų veikla yra ypatinga – tai individuali ir kolektyvinė kūryba⁵². Iki priimant Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymą, teatrų ir koncertinių įstaigų veikla buvo reglamentuota bendraisiais teisės aktais: Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymu, taip pat Lietuvos Respublikos darbo kodeksu ir kitais. Pastebima, kad labai trūko apibendrinto požiūrio

⁵¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 23 d. nutarimas Nr. 1676 „Dėl Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymo koncepcijos“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4634.

⁵² Ten pat.

pagrindiniais valstybinių teatrų veiklos aspektais. Bendrieji teisės aktai valstybinių teatrų veiklą reguliuoja iki šiol, tačiau tik tokia apimtimi, kiek to nedaro specialūs teisės aktai, skirti šiai sričiai reguliuoti. Ypatingai svarbu buvo nustatyti teatrų veiklos tikslus bei principus, jų teisinę formą. Teatrų pagrindinis tikslas, pagal koncepciją, buvo kurti ir viešai atlikti teatro scenos meno kūrinis, o veiklos funkcija buvo formuoti ir tenkinti visuomenės poreikį profesionaliajai meno kūrybai, ugdyti meninį estetinį skonį bei mentalitetą. Visuomenės poreikių užtikrinimas bei viešųjų interesų apsauga būtent ir yra vieni iš pagrindinių administracinio teisinio reguliavimo prioritetų. Tarp minimų valstybiniam teatrui suteikiamų teisių yra teisės, kurios užtikrina jų veiklos savarankiškumą bei parodo administracinį teisinį reguliavimą veikiant dispozityviojo metodo pagrindu – teatrui paliekama laisvė pasirinkti repertuarą bei savarankiškai formuoti kūrybos kryptis. Perspektyvinė kūrybinės veiklos programa yra ruošiamą teatro trejų-penkerių metų laikotarpiui. Kultūros ministerija, kuri buvo įgaliota sukurti Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymą, sugebėjo įvykdyti paskirtą užduotį ir Lietuvos Respublikos Seimas 2004 m. birželio 1 dieną priėmė parengtą įstatymo variantą, kuris pripažino ir teisiškai įtvirtino teatrų veiklos specifiškumą, apibrėžė jų teisinę formą, detalizavo veiklos principus, tikslus ir uždavinius.

Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas reglamentuoja profesionalaus scenos meno veiklą, teatrų finansavimą, darbuotojų darbo sąlygų ir socialinių garantijų ypatumus⁵³. Įstatymo 2-jame straipsnyje yra pateikiamos vartojamų sąvokų reikšmės, apibrėžtas terminas „profesionalus scenos menas“ bei „teatras“. Profesionalaus scenos meno sąvokos reikšmė yra siejama su meną kuriančių asmenų išsilavinimu bei profesionalumu, o taip pat su tų atlikėjų iš šios veiklos gaunamomis pajamomis, kurios turi būti pagrindinės. Teatro sąvokos reikšmė siejama su biudžetinės įstaigos įsteigimu ir pripažinimu bei profesionalių atlikėjų atliekama kūrybine veikla toje įstaigoje. Įstatymo 3-jame straipsnyje pateikiama teatrų bendroji ir specialioji (rūšinė) klasifikacija. Bendroji klasifikacija teatrus skiria į nacionalinius, valstybės, savivaldybės ir kitus. Tuo tarpu specialioji klasifikacija skiria teatrus pagal atliekamo scenos meno rūšis į dramos, muzikinius, lėlių, pantomimos, šokio ir kitus. Tame pačiame straipsnyje yra apibrėžiamas valstybės teatras kaip teatras, kurio teisinė forma yra biudžetinė įstaiga ir kuri įsteigia Kultūros ministerija⁵⁴. Įstatymo 4-tame straipsnyje rašoma apie nacionalinius teatrus ir jų teisinį statusą, nurodoma, kad juos steigia Vyriausybė, tačiau Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakyme dėl Lietuvos nacionalinio dramos teatro nuostatų bei

⁵³ Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 96-3523.

⁵⁴ Ten pat.

Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatrų nuostatų patvirtinimo⁵⁵ teigiama, kad abiejų nacionalinių teatrų, kaip ir kitų valstybės teatrų, steigėja yra Kultūros ministerija. Jokių prieštaravimų nekyla apibūdinant nacionalinio teatro veiklą kaip tokią, kuri aukščiausiu meniniu lygiu pristato iškiliausius nacionalinius laimėjimus, puoselėja Lietuvos kultūrą, formų ir žanrų įvairovę formuoja bei tenkina visuomenės poreikį profesionaliam scenos menui. Įstatymo 5-tame straipsnyje nurodomi reikalavimai, kuriuos turi atitikti juridinis asmuo, kad būtų pripažįstamas teatru. Ten pat nurodyta, kad teatras turi kasmet Vyriausybės įgaliotai institucijai, šiuo atveju – Kultūros ministerijai, pateikti nustatytos formos ataskaitą apie savo vykdytą veiklą.

Įstatyme yra nurodomas teatre veikiantis kolegialus struktūrinis organizacinis elementas, kuris vadinamas meno taryba. Nacionaliniame teatre privalo veikti kolegiali patariamąjį balsą teisę turinti meno taryba, kurios sudėtį teatro vadovo teikimu tvirtina valstybinio teatro steigėjas – Kultūros ministerija. Taip pat nurodoma, kad meno tarybai negali vadovauti teatro vadovas. Valstybiniuose teatruose meno tarybos svarsto ir vertina sezonines bei perspektyvines kūrybinės veiklos programas, teikia savo pasiūlymus dėl programų meninės kokybės ir priežiūros, svarsto kitus steigimo dokumentuose numatytus klausimus.

Teatras – tai meno ir pinigų sąjunga. Tik tokia sąjunga pajėgi atskleisti savo galimybes, tad meninė ir ekonominė teatro vadyba – dvi medalio pusės. Viena iš jų yra dotavimas ir išlaidų planavimas, grindžiamas repertuaru, todėl labai svarbus dalykas yra veiklos finansavimas. Teatrų finansavimas trumpai aprašomas 7-tame įstatymo straipsnyje, kuriame nurodoma, kad:

1. atskiroje Lietuvos valstybės biudžeto eilutėje yra pateikiami biudžeto asignavimai, skiriami atsižvelgiant į Kultūros ministerijos patvirtintą nacionalinio teatro sezoninės kūrybinės veiklos programą;
2. finansavimas yra skiriamas valstybės teatrams pagal Kultūros ministerijos patvirtintas sezoninės kūrybinės veiklos programas;
3. papildomą finansavimą valstybės teatrai gali gauti, jei įstatymų nustatyta tvarka dalyvauja Kultūros ministerijos organizuojamuose konkursuose.

Šeštasis įstatymo skirsnis pavadintas Teatrų ir koncertinių įstaigų veiklos valstybinis valdymas. 19-tame straipsnyje nurodoma, kad valstybės politiką teatrų valdymo srityje įgyvendina ir koordinuoja Vyriausybės įgaliota institucija – Kultūros ministerija. Ji atlieka tokias pagrindines funkcijas:

1. nustato valstybinių teatrų plėtotės strategiją;

⁵⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. kovo 25 d. įsakymas Nr. IV-75 „Dėl Lietuvos nacionalinio dramos teatro nuostatų bei Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 52-1733.

2. rengia teatrų veiklą reglamentuojančių dokumentų projektus;
3. finansuoja programas ir projektus;
4. konkurso būdu skiria ir atleidžia teatro vadovą;
5. tvirtina teatrų steigimo dokumentus ir sezoninės kūrybinės veiklos programas.

Taip pat nurodoma, kad prie Kultūros ministerijos sudaroma kolegiali, patariamoji Teatrų ir koncertinių įstaigų taryba, kuri turi atlikti eksperto ir konsultanto funkcijas sprendžiant Lietuvos teatrų politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimus. Taryba gali rekomenduoti pripažinti juridinį asmenį profesionaliu scenos meno teatru arba panaikinti tokį pripažinimą. Tarybos sudėtį bei jos nuostatus tvirtina Kultūros ministerija. Taryba yra sudaroma dvejų metų laikotarpiui.

Valstybinių teatrų vadovų ir darbuotojų prašymai buvo iš esmės išgirsti ir pakankamai ilgą laiką nereguliuotai kultūros sričiai buvo paskirti keli teisės aktai, iš kurių vienas ypač lauktų buvo Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas. Besikeičiant socialinėms aplinkybėms, taisytini visi teisės aktai, šis įstatymas taip pat nėra išimtis, tačiau iš esmės jis užtikrina tinkamą ir optimalų valstybinių teatrų valdymą, nustato jų teisinį pagrindą, veiklos vykdymo principus ir klasifikaciją. Lieka tik užtikrinti teisingą praktinį veikimą, kas nėra labai paprasta, tačiau sutelkus daugiau dėmesio į tam tikras silpnąsias vietas – tikrai įmanoma.

3. VALSTYBINIŲ TEATRŲ VEIKLOS ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO PRAKTINIAI ASPEKTAI

3.1. Valstybinių teatrų institucinė sandara

Kaip jau buvo paminėta, kultūrinės institucijos, nors ir yra ypatingos savo atliekamos veiklos kryptimi, bet išlaiko savo stuktūriškumą. Ne išimtis ir valstybiniai teatrai, kurių vidinė organizacija yra nuosekli ir visi teatrai turi tokius pačius ar adekvačius valdymo organus, kurie ir bus įvardinti bei analizuojami šiame baigiamojo darbo poskyryje. Įvairius valdymo elementų skirtumus lemia nevienoda valstybinių teatrų visuomeninė reikšmė, tačiau sudarant vidinio administravimo sistemą yra siekiama to paties tikslo – užtikrinti optimalų personalo valdymą bei vadovavimą viso valstybinio teatro veiklai. Kaip pagrindines valstybinio teatro veiklos valdymo dalis galima išskirti teatro vadovą bei meno tarybą. Taip pat valstybiniame teatre egzistuoja teatro vadovo pavaduotojas ar pavaduotojai, meno vadovai, administracija, techninių, gamybinių darbuotojų skyriai, tačiau visos paminėtosios pareigybės neturi savarankiško veikimo teisės ir atlieka savo darbinės funkcijas pagal teatro vadovo suformuotas veiklos gaires ir duotus nurodymus, kurie priimami pasitarus su meno taryba. Dėl šios priežasties šiame poskyryje detaliam bus nagrinėjami tik du pagrindiniai auksčiau įvardinti valstybinių teatrų veiklos valdymo elementai, t.y. vadovas ir meno taryba.

Visiems valstybiniams teatrams, išskyrus du nacionalinius teatrus, vadovauja teatro vadovai, kurie yra skiriami į pareigas konkurso būdu ir atleidžiami iš jų kultūros ministro. Detaliam teatro vadovų skyrimo procedūrai ir jos trūkumai bus išnagrinėta kitame šio darbo poskyryje. Valstybinių teatrų vadovai tvirtina teatruose veikiančių meno tarybų sudėtį ir jų darbo reglamentus. Meno tarybai jokiam iš valstybinių teatrų negali vadovauti teatro vadovas. Meno tarybos sprendimai yra patarimo pobūdžio, jie skirti padėti valstybinio teatro vadovui priimti tinkamus ir objektyviai pagrįstus sprendimus. Meno tarybų sudėtis visuose valstybiniuose teatruose nėra vienoda, todėl bus nurodomi visi jos sudarymo variantai, esantys konkrečiuose valstybiniuose teatruose. Nagrinėjant valstybinių teatrų nuostatus galima susisteminti meno tarybų sudėtis taip:

- Vilniaus teatre „Lėlė“, Kauno valstybiniame Lėlių teatre bei Vilniaus mažajame teatre meno tarybos yra sudarytos iš 5 narių, kurie skiriami trejų metų kadencijai;
- Valstybiniame jaunimo teatre, Rusų dramos teatre, Juozo Miltinio dramos teatre ir Šiaulių dramos teatre meno tarybos sudaromos iš 7 narių ir tvirtinamos taip pat trejų metų laikotarpiui;

- Kauno valstybiniame muzikiniame teatre, Klaipėdos valstybiniame muzikiniame teatre bei Klaipėdos dramos teatre veikiančios meno tarybos turi būti sudarytos iš 11 narių ir jų kadencija trunka trejų metų;
- Kauno valstybiniame dramos teatre meno taryba turi būti sudaroma iš 5-9 narių ir veikia taip pat trejus metus.

Taigi visuose valstybiniuose teatruose, išskyrus nacionaliniuose, meno tarybos yra sudaromos trejų metų laikotarpiui iš 5-11 narių.

Kiek kitokia yra nacionalinių teatrų struktūrinė organizacija, kurios pagrindinės vidinio valdymo institucijos iš esmės yra tos pačios – teatro vadovas ir meno taryba. Tačiau pirmiausia skiriasi teatro vadovo pareigybės pavadinimas – Lietuvos nacionaliniam dramos teatrui (toliau – LNNDT) ir Lietuvos nacionaliniam operos ir baleto teatrui (toliau – LNOBT) vadovauja generalinis direktorius, kuris, taip pat kaip ir teatrų vadovai, yra skiriamas į pareigas konkurso būdu ir atleidžiamas iš jų kultūros ministro, o visa procedūra detaliau bus taip pat aptarta kitame darbo poskyryje. Kalbant apie meno tarybą, visų pirma pastebima, kad skiriasi jos sudarymo tvarka, kuri yra tokia – generalinis direktorius teikia meno tarybos sudėties variantą Kultūros ministerijai, kuri turi pasiūlytą meno tarybos sudėtį patvirtinti. Meno taryba nacionaliniuose teatruose yra sudaroma iš 7-11 narių ir jos sudėtis tvirtinama dvejų metų veikimo laikotarpiui. Trumpesnis kadencijos laikotarpis nei kituose valstybiniuose teatruose turėtų būti sietinas su tikslu kuo tinkamiau ir efektyviau atlikti savo funkcijas, o tiksliau patariamuoju būdu padėti generaliniam direktoriui vadovauti teatro veiklai. Dažnesnė rotacija bei Kultūros ministerijos patvirtinimas leistų, esant neefektyviam vieno ar kelių meno tarybos narių darbui, juos pakeisti ir suformuoti kitokią meno tarybos sudėtį anksčiau nei kitiems teatras numatytais atvejais, t.y. ne kas trejus, o kas dvejus metus. Generalinis direktorius, taip pat kaip ir kitų valstybinių teatrų vadovai, tvirtina meno tarybos darbo reglamentą. LNNDT nuostatuose taip pat numatyta dar vienos patariamąsios institucijos – globėjų komiteto – egzistavimo galimybė. Tačiau jokių detalių sudarymo sąlygų ir reikalavimų nenumatyta, todėl manytina, kad vykdant tam tikrus ypatingus ar sudėtingus projektus, LNNDT generalinis direktorius pats gali nuspręsti, kad toks komitetas yra reikalingas ir jį suformuoti bei patvirtinti.

Išnagrinėjus valstybinių teatrų nuostatus ir atradus skirtingus reikalavimus dėl meno tarybų narių skaičiaus kyla klausimas dėl skirtingo dydžio meno tarybų pagrįstumo. Manytina, kad didžiausias valstybės pasitikėjimas ir viltys dėl kultūros plėtros yra sietinos su nacionaliniais teatrais, kurių vienas veikia dramos, o kitas muzikos bei baleto srityse. Šių teatrų meno tarybos yra vienos iš didžiausių, o pasirinkus meno tarybos narių nustatytą maksimumą – būtų didžiausios, sudarytos iš 11 narių. Tačiau pasirinkus mažiausią iš įtvirtinto meno tarybos dydžio variantų, t.y. sudarant ją iš 7 narių, ji būtų tik vidutinio dydžio palyginti su kitų teatrų, todėl

derėtų ieškoti kito pagrindo, su kuriuo būtų galima susieti meno tarybos dydį. Įdomu yra tai, kad skirtingas narių skaičius nėra pagrįstas nė vieno iš teatrų nuostatuose ar kitame teisės akte, taigi nėra aišku, kodėl kai kurių teatrų meno tarybos yra dvigubai ar beveik dvigubai didesnės už kitų valstybinių teatrų. Galima būtų manyti, kad didesnį tarybos narių skaičių įtakoja muzikinis valstybinio teatro veiklos pobūdžio aspektas, tačiau tokiu atveju nesuprantama, kodėl Klaipėdos dramos teatre veikia identiško dydžio muzikiniams teatrams meno taryba, t.y. pritaikytas meno tarybos iš 11 narių reikalavimas. Nesant tam tikro vieningo pagrindo dėl meno tarybos skirtingų dydžių siūlytina visgi peržiūrėti meno tarybų sudarymo reikalavimus ir suvienodinti jų dydžius tam, kad teatrų vidinė organizacija būtų bendresnė ir tiesiogiai priklausytų nuo valstybinių teatrų vykdomos veiklos svarbos.

Manytina, kad iš esmės valstybinių teatrų vidinė organizacija yra tinkama ir pakankama vystyti praktinei meninei-kultūrinei veiklai, siekti teatro tikslų ir vykdyti iškeltus uždavinius. Egzistuojantis valdymo aparatas kartu su meno taryba turėtų užtikrinti nuoseklų ir neypatingai sudėtingą bendrų sprendimų priėmimo procesą, tačiau derėtų peržiūrėti meno tarybos dydį konkrečiuose valstybiniuose teatruose ir siekti meno tarybos dydį sieti su tam tikrais konkrečiais kriterijais, kurie leistų panašaus dydžio valstybinių teatrų meno tarybos narių skaičių suvienodinti bei taip supaprastinti sprendimų priėmimą.

3.2. Valstybinių teatrų vadovų skyrimo ypatybės

Ankstesniame darbo poskyryje buvo nurodyta, kad daugumai valstybinių teatrų vadovauja teatro vadovai, o nacionaliniams teatrams – generaliniai direktoriai. Šis skirtumas nėra esminis, nes dėl skirtingų pareigybių pavadinimų iš esmės vadovų darbo pobūdis nesikeičia, todėl nagrinėjant teatro vadovų skyrimo tvarką generalinio direktoriaus sąvoka bus vartojama tik išimtiniais atvejais, jeigu generalinio direktoriaus skyrimo tvarkos aspektai skirtųsi nuo kitų vadovų paskyrimo tvarkos. Tačiau išsami tvarkos analizė parodys, kad valstybinių teatrų vadovų ir generalinių direktorių skyrimo tvarka iš esmės niekuo nesiskiria.

Kaip jau minėta, teatro vadovai yra skiriami į pareigas konkurso būdu. Konkursas teatro vadovo pareigoms užimti yra skelbiamas spaudoje, vadinasi yra atviras ir viešas. Visi būtini dokumentai, kuriuos turi pateikti kandidatai, nurodomi kultūros ministro įsakyme „Dėl konkursų nacionalinių, valstybės ir savivaldybės teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams tvarkos aprašo patvirtinimo“⁵⁶. Konkursą vykdo Kultūros ministerija, kuri tuo tikslu ne vėliau kaip likus trims dienoms iki konkurso sudaro komisiją iš penkių narių. Komisija posėdžiauja ir jos posėdyje

⁵⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. IV-426 „Dėl konkursų nacionalinių, valstybės ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams tvarkos aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 3-52.

patariamojo balso teise gali dalyvauti ir meno srities ekspertai. Visi vertinimo komisijos balai yra žymimi protokole, o posėdis laikomas teisėtu, jeigu jame dalyvauja visi komisijos nariai. Komisijos sprendimas taip pat yra įforminamas protokolu. Paskelbtą konkursą laimi kandidatas, kuris surenka daugiau nei pusę galimos maksimalios balų sumos. Maksimali balų suma, kuri yra 20 balų, sudaroma iš:

- kiekvieno kandidato parengtos kūrybinės programos įvertinimo;
- pokalbio metu pademonstruotų gebėjimų, žinių ir dalykinių savybių įvertinimo.

Komisija tiek parengtą kūrybinę programą, tiek ir pokalbį su kandidatu įvertina 1–10 balų sistemoje, o pagal įvertinimų sumą ir yra atrenkamas laimėtojas, kuris būtinai turi būti surinkęs 10 ar daugiau balų. Kultūros ministerija su konkurso laimėtoju ne anksčiau nei po trijų darbo dienų ir ne vėliau nei per 14 kalendorinių dienų po konkurso sudaro terminuotą penkerių metų darbo sutartį. Diskutuotinas klausimas dėl darbo sutarties trukmės, kuri yra vienoda visų valstybinių teatrų vadovams. Nacionaliniai teatrai, kaip jau minėta, yra įpareigoti ypatingai plėtoti kultūrą ir vykdyti nuoseklią veiklą, susijusią su profesionalaus meno populiarinimu, todėl manytina, kad nacionalinių teatrų vadovų kadencijos trukmė turėtų skirtis nuo kitų valstybinių teatrų trukmės ir būti arba ilgesnė, nei dabar numatyta, pvz.: šešeri ar septyneri metai, arba būtų galima proporcingai sumažinti kitų teatrų vadovų kadencijos trukmę iki ketverių ar trejų metų. Manytina, kad ilgesnė kadencijos trukmė padėtų efektyviau įgyvendinti numatytus ilgalaikius projektus bei tinkamiau vykdyti teatro valdymo funkcijas.

Kitu probleminiu aspektu galima būtų pavadinti kvalifikacinių reikalavimų klausimą. Kvalifikaciniai reikalavimai teatrų vadovams yra nurodyti kultūros ministro įsakyme „Dėl kvalifikacinių reikalavimų nacionalinių, valstybės ir savivaldybės teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams patvirtinimo“⁵⁷. Visų teatrų vadovams yra numatyti vienodi reikalavimai, kurie skiriami į bendruosius ir specialiuosius kvalifikacinius reikalavimus. Bendrieji kvalifikaciniai reikalavimai yra tokie:

- turėti aukštąjį universitetinį arba jam prilygstantį meno srities, humanitarinių mokslų arba socialinių mokslų išsilavinimą;
- turėti ne mažesnę kaip penkerių metų vadovaujamojo darbo patirtį.

Pirmasis bendrasis reikalavimas parodo, kad meno srities išmanymas yra tik viena iš alternatyvų bei gali būti pakeista humanitarinių ar socialinių mokslų išmanymu. Pabrėžtina, kad taip būti neturėtų, nes visgi valstybiniai teatrai kaip kultūrinės institucijos yra pirmiausiai susiję su meno

⁵⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-427 „Dėl kvalifikacinių reikalavimų nacionalinių, valstybės ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 3-53.

apraškomis, kurių visapusiškas išmanymas turėtų būti būtinas. Todėl pirmojo bendrojo reikalavimo formuluotė turėtų būti patobulinta ir pakeista tokia, kurioje būtų nurodomas būtinumas turėti meno srities išsilavinimą. Kitų mokslų išmanymas turėtų būti laikomas privalumu, bet ne alternatyva. Taip pat manytina, kad kaip vienas iš valstybinio teatro vadovui keliamų reikalavimų turėtų būti toks, kuris nustatytų būtiną viešojo administravimo ar vadybos pagrindų išmanymą, ką parodytų pateikiami specialūs pažymėjimai: aukštojo tos srities mokslo diplomai ar kursų baigimo pažymėjimai. Griežtesnių reikalavimų iškėlimas turėtų pagerinti valstybinių teatrų valdymą ir užtikrinti efektyvesnį vadovavimą bei tinkamesnį biudžetinių lėšų paskirstymą ir panaudojimą. Antrasis iš bendrųjų reikalavimų iki 2006 metų buvo suformuluotas kitaip – vadovams užteko trejų metų vadovaujamojo darbo patirties. Tikėtina, kad šios nuostatos pakeitimas teigiamai atsiliepė valstybinių teatrų valdymo kokybei ir toks reikalavimo pakeitimas yra sveikintinas.

Specialiųjų reikalavimų yra pateikiama žymiai daugiau nei bendrųjų. Nuoseklus ir gana platus šių reikalavimų sąrašas padeda užtikrinti tinkamą kvalifikacinę atranką, kad išrinktas vadovas būtų įvairiapusis ir kompetentingas priimti savarankiškus sprendimus bei reprezentuoti teatrą visuomenėje. Išsami teisės akto turinio analizė leidžia nurodomus reikalavimus susisteminti bei išskirti į tokias dvi grupes:

- susiję su teisės aktų išmanymu;
- susiję su asmeniniais gebėjimais.

Bendrasis teisės aktų išmanymas yra ypač svarbus teatro vadovo diskrecijos teisės įgyvendinimo procese, nes užtikrina, kad priimant sprendimus nebūtų pažeidžiamos teisės aktų nuostatos. Manytina, kad vienais svarbiausių reikalavimų galima būtų išskirti mokėjimą analizuoti kūrybinės veiklos programas, gebėjimą prognozuoti raidos perspektyvas, sugebėjimą organizuoti įstaigos darbą. Šie reikalavimai yra mišraus pobūdžio ir labiau orientuoti į kandidato asmenines savybes. Taip pat yra pabrėžiami tokie asmens būdo bruožai kaip kūrybiškumas, komunikabilumas, iniciatyvumas ir pareiškumas. Šios būdo savybės ypač svarbios dirbant vadovaujant darbą, kuris reikalauja būti ryžtingu ir atsakingu. Bet kurios įstaigos vadovas, taip pat ir valstybinio teatro, turi sugebėti tiek žodžiu, tiek raštu sklandžiai dėstyti savo mintis bei veiklos planus, nes tai gali tekti pademonstruoti įvairiose konferencijose, diskusijose, renginiuose bei raštiškai bendraujant su įvairių institucijų atstovais. Teatruose ypač vertinamas iškalbos menas, todėl teatrų vadovai, bei tuo pat metu aukščiausi valstybinio teatro atstovai visuomenei, turi pasižymėti gerai išlavinta oratorystės dovana.

Dar vienu problematišku aspektu galima būtų pavadinti valstybinių teatrų administracijos ir kito personalo bei aktorių darbinis santykius su valstybinio teatro vadovu. Visose valstybinėse įstaigose yra svarbus darbuotojų motyvuotumas ir suinteresuotumas bendrų

tikslų siekiu. Kultūros institucijose svarbus ne tik finansinis pagrindas, bet taip pat ir panašus meninis suvokimas bei sugebėjimas dirbti labai įvairialypiame ir sudėtingame, kartais visiškai meniškame ir nerealistiškai mėstančiame kolektyve. Teatro vadovas nuo pat savo darbo pradžios turi rasti bendrą kalbą su kiekvienu, nes tik tokiu atveju bus veikama vieningai ir nekils aršių diskusijų dėl funkcijų atlikimo. Asmuo, paskirtas vadovauti institucijai, turi tik penkerius metus, per kuriuos galima nuveikti labai daug, jei veikama išvien. Todėl keliamas klausimas ar tie dabar egzistuojantys penkeri darbo metai yra pakankami visų valstybinių teatrų vadovams. Kaip jau buvo minėta anksčiau, derėtų diferencijuoti kadencijos trukmę atsižvelgiant į valstybinio teatro svarbą, suteikiant nacionalinių teatrų vadovams santykinai ilgesnį veikimo laiką. Taip pat diskutuotinas ir naujojo vadovo konkurso vykdymo laikas, nes šiuo metu konkursai vykdomi rudenį, kuomet jau nelabai įmanoma suplanuoti naujų darbų prasidėjusiam sezonui, artėjančiam į pabaigą, nes vasaros metu valstybiniai teatrai nedirba. Todėl derėtų apsvarstyti konkurso perkėlimo į pavasarį klausimą, kas užtikrintų galimybę pradėti vykdyti savo planus jau nuo pirmojo sezono, kuriam būtų vadovaujama. Tada turėtų pakakti laiko iki artėjančio sezono susipažinti su naujuoju kolektyvu bei pradėti nuo pat kadencijos pradžios bandyti veikti su juo iš vien.

Taigi iš atliktos analizės pastebima, kad teatro vadovų skyrimo procedūra yra iš dalies taisytina ir tobulintina pradėdant nuo konkurso rengimo laiko pakeitimo ir baigiant kvalifikaciniais reikalavimais vadovams. Keistini reikalavimai dėl būtinų kandidatų išsilavinimo bei dera įtvirtinti nuostatą apie tolesnį vadovais patvirtinamų asmenų žinių vadybos srityje tobulinimą. Konkretūs pasiūlymai bus suformuluoti ir pateikti darbo pabaigoje.

3.3. Valstybinių teatrų veiklos finansavimo ypatumai

Lietuvos valstybinių teatrų finansavimas yra įvairiapusis, nes nėra gaunamas iš vieno šaltinio. Visų valstybinių teatrų pagrindinę lėšų bazę sudaro iš valstybės biudžeto gaunamos lėšos, tačiau taip pat yra gaunama finansinių įplaukų už parduotus spektaklių ir kitų renginių bilietus bei už teatro salės nuomą, kurių pagal empirinio tyrimo metu gautus duomenis yra apie 15 procentų nuo visų valstybinio teatro gaunamų lėšų. Taigi didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas biudžetinio finansavimo analizei.

Dera pradėti nagrinėti valstybinių teatrų finansavimo ypatumus nuo pagrindinio įstatymo, kuris skirtas detalizuoti valstybės biudžeto sudarymą. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo⁵⁸ 2-jame straipsnyje išaiškinama sąvokos „asignavimas“ reikšmė. Asignavimai – biudžete nustatyta biudžetinių įstaigų ir kitų biudžeto lėšas gaunančių subjektų,

⁵⁸ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas// Valstybės žinios. 1990, Nr.24-596.

atliekančių viešojo administravimo funkcijas (toliau – kiti subjektai), išlaidoms ir ilgalaikiam materialiajam ir nematerialiajam turtui bei strateginėms atsargoms (toliau – turtui) įsigyti skirta lėšų suma, kurią asignavimų valdytojas turi teisę biudžetinėmis metais gauti iš biudžete sukauptų lėšų, pateikęs paraišką valstybės išdą tvarkančiai institucijai arba savivaldybių administracijai, patvirtintoms programoms finansuoti. Valstybės biudžeto asignavimai yra naudojami įstatymams įgyvendinti:

- a) valstybės funkcijoms atlikti;
- b) dotacijoms savivaldybių biudžetams teikti;
- c) valstybės įsipareigojimams vykdyti⁵⁹.

Valstybės biudžeto projektas rengiamas trejiems biudžetinėmis metais remiantis Vyriausybės programa, Valstybės ilgalaikės raidos strategija, strateginio planavimo principais ir kitais teisės aktais. Pasibaigus biudžetinėmis metais, nepanaudota biudžeto asignavimų dalis, išskyrus skirta specialioms programoms ir baigiamiems statybos objektams finansuoti, privalo būti gražinama į valstybės biudžetą.

Artėjant prie būtent valstybinių teatrų finansavimą nustatančių teisės aktų, būtina išaiškinti biudžetinių įstaigų sąvoką. Biudžetinių įstaigų sąvoka pateikiama Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatyme⁶⁰. Biudžetinės įstaigos yra apibrėžiamos per esminius bruožus, kurie yra visiškas arba dalinis išlaikymas biudžeto lėšomis ir tokio išlaikymo nurodymas steigimo akte bei nuostatuose. Įstatymo 6-tame straipsnyje trumpai apibrėžiamas biudžetinės įstaigos valdymas – biudžetinei įstaigai vadovauja jos steigėjo paskirtas vadovas. Tolimesni straipsniai pateikia biudžetinių įstaigų finansavimo kriterijus: finansavimas yra skiriamas pagal asignavimų valdytojų patvirtintas sąmatas, laikantis Finansų ministerijos nuostatų finansavimo taisyklių ir išdo procedūrų. Asignavimų valdytojais negali viršyti jiems paskirtų bendrųjų asignavimų ir turi sudaryti išlaidų sandarą, kurioje nurodyti taip pat ir išlaidas darbo užmokesčiui bei turtui įsigyti. Biudžetinės įstaigos gali turėti ir nebiudžetinių lėšų, kurių naudojimo taisyklės nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Valstybiniais teatrams kaip biudžetinėms įstaigoms valstybės finansavimas yra skiriamas per Kultūros ministeriją. Nacionaliniai teatrai yra savarankiški asignavimų valdytojai⁶¹. Kultūros ministerijos 2008-2010 metų veiklos plane nurodomas finansavimo kultūros sričiai kitimas. Matomas skiriamų lėšų augimas, tačiau nekinta Kultūros ministerijai iš valstybės biudžeto skiriamų lėšų procentinė išraiška:

⁵⁹ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas// Valstybės žinios. 1990, Nr.24-596.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 1995, Nr. 104-2322.

⁶¹ Lietuvos Kultūros ministerijos strateginiai veiklos planai //

http://www.muza.lt/go.php/lit/2008_2010_m._strateginis_veiklos_planas/279 2008-2010; prisijungimo laikas: 2008-09-08.

2003 m. – 1,7%;
 2004 m. – 1,5%;
 2005 m. – 1,7%;
 2006 m. – 1,7%;
 2007 m. – 1,7%.

Prieinama prie išvados, kad centrinės valstybės valdymo institucijos nedidina skiriamų lėšų, tačiau suma savaimė padidėja augant valstybės biudžetui net ir nekeičiant procentinės išraiškos. Šių lėšų skyrimo principą derėtų ateityje tobulinti ir keisti taip, kad skiriamo finansavimo rodiklis kasmet keistųsi iki tol, kol gaunamas valstybinių teatrų finansavimas taptų pakankamas visų meninių sumanymų ir projektų praktiniam sukūrimui ir įgyvendinimui.

Eil. Nr.	Asignavimų valdytojas	2005 metai	2006 metai	2007 metai
1.	Kultūros ministerija	52 570	47 420	72 398
2.	Kultūros ministerijos valdymo sritis	15 636	25 574	39 749
3.	Savivaldybės, apskritys ir kitos kultūros institucijos	23 250	44 185	46 599
4.	„Kultūra“ iš viso	91 456	117 179	158 746

Lentelė Nr. 1

Informacijos šaltinis – Kultūros ministerijos veiklos planas 2008-2010 metams

Pagal pateikiamas veiklos ataskaitas matome, kad 2007-2008 metais užtikrinti teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybinės veiklos programų įgyvendinimą buvo skirta 42 142 000 Lt 2007 metams (iš jų 27 412 000 Lt atlyginimams) ir 47 429 000 Lt 2008 metams (iš jų 31 143 000 Lt atlyginimams)⁶². Tuo tarpu nebiudžetiniams teatrams bei kitoms įstaigoms taip pat buvo skirta nemaža pinigų suma – 900 000 Lt.

Yra skiriamos lėšos ne tik kūrybinės veiklos programų įgyvendinimui, bet taip pat ir imamasi finansinių priemonių siekiant padėti valstybės teatrams modernizuoti juose veikiančią scenos apšvietimo ir garso įrangą, kas šiais beveik beribių technikos galimybių laikais yra labai svarbu. Vyriausybė priėmė nutarimą dėl valstybės ir savivaldybių profesionaliųjų teatrų scenos apšvietimo ir garso įrangos modernizavimo 2008-2010 metų programos patvirtinimo⁶³ (toliau –

⁶² Lietuvos Kultūros ministerijos strateginiai veiklos planai // http://www.muza.lt/go.php/lit/2008_2010_m._strateginis_veiklos_planas/279 2008-2010; prisijungimo laikas: 2008-09-08.

⁶³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. 541 „Dėl valstybės ir savivaldybių profesionaliųjų teatrų scenos apšvietimo ir garso įrangos modernizavimo 2008-2010 metų programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 65-2523

Programa), kuriame numatyta finansinė pagalba keletui valstybės teatrų, kurie naudojami neekonomiškai ir primityviai, fiziškai ir moraliai pasenusia scenos apšvietimo ir garso įranga. Programos pabaigoje, nurodžius bendrąsias nuostatas, esamos būklės analizę bei programos tikslus ir uždavinius, pateikiami numatomi rezultatai ir vertinimo kriterijai, kurie yra gana optimistiški: numatoma atnaujinti dešimties teatrų (ne tik valstybinių) scenos apšvietimo ir garso įrangą, taip pagerinant spektaklių meninę kokybę bei sumažinant teatrų eksploatacinėms išlaidoms skirtas lėšas. Programos priemonių įgyvendinimas bus vertinamas pagal naujų spektaklių sukūrimo skaičių ir žiūrovų lankomumo kriterijų. Už tinkamą Programos priemonių įgyvendinimą ir kontrolę yra atsakinga Kultūros ministerija. Pagal pateiktą informaciją, lėšos įrangos atnaujinimui skiriamos šiems valstybės teatrams:

Valstybės teatras	Apšvietimo įrangai įsigyti	Garso įrangai įsigyti	Iš viso lėšų
Juozo Miltinio dramos teatras	180 000 Lt	–	180 000 Lt
Šiaulių dramos teatras	991 000 Lt	91 000 Lt	1 082 000 Lt
Kauno valstybinis lėlių teatras	–	9 000 Lt	9 000 Lt
Lietuvos rusų dramos teatras	495 000 Lt	13 000 Lt	508 000 Lt
Vilniaus teatras „Lėlė“	–	30 000 Lt	30 000 Lt
Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras	–	368 000 Lt	368 000 Lt

Lentelė Nr. 2

Informacija iš Valstybės ir savivaldybių profesionaliųjų teatrų scenos apšvietimo ir garso įrangos modernizavimo 2008-2010 metų programos priedo

Valstybiniai teatrai turi galimybę dėl finansavimo skyrimo skirtingų projektų įgyvendinimui su paruoštomis paraiškėmis kreiptis į įvairius fondus. Vienas svarbiausių yra Kultūros rėmimo fondas, kurio atsiradimas ir raida bus aptarta nuosekliai. Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondas (toliau – Fondas) – toks buvo pirminis Kultūros rėmimo fondo pavadinimas – buvo įsteigtas ir jo nuostatai patvirtinti Fondo steigėjo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 1999 metų nutarimu⁶⁴. Fondo nuostatuose buvo nurodomos veiklos sritys, fondo lėšų sandara, jų panaudojimo taisyklės ir kontrolė. Fondo lėšomis disponavo Kūno kultūros ir

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įsteigimo ir jo nuostatų bei tarybos sudėties patvirtinimo“// Valstybės žinios. 1999, Nr. 27-761.

sporto departamentas, kuris, suderinęs su Kultūros ministerija, tvirtindavo pajamų ir išlaidų ataskaitas. Biudžeto lėšų panaudojimo teisėtumą kontroliavo Valstybės kontrolė. Fondo veiklai vadovavo Fondo taryba, kuri veikė kaip visuomeninė devynių asmenų organizacija. Fondo tarybos (toliau – Tarybos) sudėtį trejų metų kadencijai tvirtindavo Lietuvos Respublikos Vyriausybė kultūros ministro teikimu. Buvo nustatytas minimalus posėdžiavimo dažnumas – Taryba turėjo posėdžiauti ne rečiau nei 6 kartus per metus. Taryba sudarydavo dvi ekspertų komisijas, kurių viena buvo 15 narių kultūros ekspertų komisija, tvirtintas kultūros ministro. Taip pat Fondo nuostatuose buvo nustatyta pareiga ekspertų komisijai susiskirstyti į penkis pakomisius ir vertinti programas posėdžiaujant trise, o tik vėliau visos ekspertų komisijos sudėti.

Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymas⁶⁵, kuris buvo pakeistas 2003 metų kovo 13 dieną, reguliavo Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo (toliau - Fondas), kurio lėšos buvo skiriamos ir profesionaliajam menui remti, steigimą, valdymą, lėšų šaltinius, veiklos sritis, tikslus, reorganizavimą ir likvidavimą. Fondas buvo įsteigtas Vyriausybės, egzistavo ne kaip juridinis asmuo ir turėjo savo sąskaitą. Fondo lėšas, pagal pradinį įstatymo variantą, sudarė:

- a) dalis akcizo pajamų, gautų už alkoholinius gėrimus ir tabako gaminius;
- b) valstybės ir savivaldybių biudžetų tiksliniai asignavimai;
- c) dovanotos lėšos;
- d) palūkanos už bankuose saugomas Fondo lėšas;
- e) kitos teisėtai įgytos lėšos.

Pusė Fondo lėšų buvo skirta kultūros programoms finansuoti, o kita dalis – sporto srities renginių rėmimui. Fondo tarybą (toliau – Taryba) sudarė devyni asmenys ir jos sudėtį trims metams tvirtindavo Vyriausybė. Taryba posėdžiaudavo ne rečiau nei keturis kartus į metus. Fondo taryba prioritetais laikė kultūros plėtrą ir propagavimą, menininkų dalyvavimą įvairiuose tarptautiniuose renginiuose, festivaliuose bei stažuotėse. Pati Taryba nustatydavo prašymų pateikimo ir programų finansavimo kriterijus, o sprendimus skirti finansavimą tam tikroms programoms priimdavo remiantis ekspertų komisijos išvadomis. Prie Fondo veikė kultūros ministro tvirtinta kultūros ekspertų komisija, kurią sudarė 15 narių. Dalis narių būdavo deleguojami Lietuvos kultūros ir meno komisijos. Kultūros ekspertų komisijos darbo reglamentą tvirtindavo Fondo taryba. Po Fondo įstatymo pakeitimo, lėšų šaltiniu buvo nurodytos įplaukos gautos iš už lošimus rinkto mokesčio. Buvo pakeista finansavimo prioritetus nurodančio straipsnio struktūra, tačiau iš esmės prioritetai nepasikeitė. Taip pat buvo nustatytas šiek tiek

⁶⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymo 3, 5, 6, 7 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.32-1311.

retesnis posėdžiavimo grafikas – Taryba turėjo posėdžiauti ne rečiau nei šešis kartus į metus. Per metus nepanaudotos Fondo lėšos likdavo kitų metų projektams finansuoti.

2007 metais buvo priimtas Lietuvos Respublikos kultūros rėmimo fondo įstatymas⁶⁶, kuriam įsigaliojus Kultūros ir sporto rėmimo fondas nustojo veikti bei jo veiklą reglamentavęs įstatymas nustojo teisinės galios. Buvo atsisakyta siūlymo priimti skirtingas kultūros sritis reglamentuojančių fondų įstatymų, nes taip būtų dar labiau komplikauta teisinė sistema. Iš esmės visų kultūrinių institucijų veiklos pobūdis yra panašus ir todėl nekyla būtinybė kiekvienos iš jų veiklą reglamentuoti atskiru įstatymu. Naujajame įstatyme nurodoma, kad jį steigia Kultūros ministerija, o nuostatus tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Fondo lėšų šaltinių sumažėjo iki trijų:

1. 1 procentas akcizo pajamų, gautų už alkoholinius gėrimus ir apdorotą tabaką;
2. 10 procentų lėšų, gautų iš loterijų ir azartinių lošimų mokesčio;
3. kitos teisėtai įgytos lėšos.

Fondo lėšomis remiami teatro meno ir kiti kultūriniai projektai. Fondo lėšas skirsto Fondo taryba, kurią sudaro septyni nepriekaištingos reputacijos asmenys. Tarybos sudėtį Vyriausybė tvirtina dvejų metų laikotarpiui, o tas pats asmuo gali būti paskirtas ne daugiau kaip dviems kadencijoms iš eilės. Kiekvienos kadencijos pradžioje Taryba patvirtina projektų teikimo gaires, tačiau kultūros ir meno sričių rėmimo prioritetus ir projektų vertinimo kriterijus Taryba nustato tik suderinusi su Lietuvos kultūros ir meno taryba. Paraiškas su aprašomais projektais, pretenduojančiais į Fondo finansavimą, nagrinėja kultūros ir meno ekspertų komisija, kurios narių skaičių nustato Taryba. Komisijos nariams galioja identiški reikalavimai kaip ir Tarybos nariams – ne daugiau nei dvi kadencijos iš eilės, būtina nepriekaištinga reputacija. Kultūros rėmimo fondo įstatyme nebeliko nuostatos apie posėdžiavimo dažnumą kaip kad buvo nurodoma Kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatyme. Komisijos pirmininką ir sudėtį tvirtina kultūros ministras, o darbo reglamentą tvirtina Taryba. Per metus nepanaudotos Fondo lėšos išlieka kitų metų projektams finansuoti.

2002 metais kultūros ministro įsakymu buvo patvirtinta Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto tvarka (toliau – Tvarka), kuri reglamentavo dalinės finansinės paramos Lietuvos teatrų pastatymų projektams skyrimą⁶⁷. Nurodyta, kad kasmet Kultūros ministerijos biudžete buvo numatomos biudžeto lėšos skirtinos Lietuvos teatrų pastatymams. Paraiškas dėl paramos galėjo pateikti biudžetinės ir viešosios įstaigos. Paramos skyrimo kriterijai numatyti Tvarkos 6 punkte. Kultūros

⁶⁶ Lietuvos Respublikos kultūros rėmimo fondo įstatymas// Valstybės žinios. 2007, Nr.81-3320.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2002 m. kovo 25 d. įsakymas Nr. 110 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 32-1223.

ministras dvejų metų kadencijai sudarydavo penkių ekspertų komisiją, kuri nagrinėdavo gautas paraiškas dėl paramos. Komisijos sprendimai buvo patariamąjį, rekomendacinį pobūdžio. 2004 metais buvo pakeistas 3 Tvarkos punktas, kuriame nurodyta, kad prašymų paramai gauti nebegali pateikti biudžetinės įstaigos⁶⁸. 2005 metais buvo patvirtinta nauja tvarka kultūros ministro įsakymu dėl juridinių asmenų profesionalaus scenos meno (pastatymų, koncertinių programų, kitų meno programų) projektų finansavimo iš valstybės biudžeto tvarkos aprašo patvirtinimo⁶⁹, kurį priėmus neteko galios ankstesniais kultūros ministro įsakymais patvirtinta ir keista dalinio finansavimo tvarka. Naujasis tvarkos aprašas reglamentuoja valstybės biudžeto lėšų juridinių asmenų profesionalaus scenos meno projektams vykdyti skyrimą ir atsiskaitymą už jas. Tvarkoje yra nurodyti juridiniai asmenys, kurie gali teikti paraiškas dėl paramos gavimo. Kaip vieni iš tokių juridinių asmenų gali būti paminėti teatrai, kurių teisinė forma – viešosios įstaigos, bei kiti teatrai. Taip pat Tvarkos apraše yra pateikiami pagrindiniai paramos suteikimo kriterijai: projekto socialinis-kultūrinis aktualumas, idėjos originalumas, reišmingumas Lietuvos scenos meno raidai, projekto kūrybinės grupės kūrybinis pajėgumas, techninis-administracinis pajėgumas ir kiti. Projektus nagrinėja ir vertina Teatrų ir koncertinių įstaigų taryba, kuri vertinimo veikloje remiasi savo nuostatais bei darbo reglamentu.

Valstybė ne tik finansuoja valstybinių teatrų veiklą, bet taip pat ir taiko kompensacijų sistemą teatrų kūrybiniams darbuotojams, kas yra numatyta Vyriausybės nutarime dėl kompensacinių išmokų teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniams darbuotojams skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo⁷⁰. Šioje Tvarkoje nurodoma, kad kūrybinis darbuotojas dėl kompensacinės išmokos gavimo turi kreiptis į Kultūros ministeriją, kuriai turi pateikti visus būtinus dokumentus. Reikalingi dokumentai yra išvardinti III Tvarkos skyriuje. Gautus prašymus ir reikalingus dokumentus nagrinėja Kultūros ministerijoje sudaryta Kompensacinių išmokų komisija (toliau – Komisija), į kurios sprendimus atsižvelgia kultūros ministras, sprenddamas kompensacinės išmokos paskyrimo ar neskryrimo klausimą. Komisija yra sudaroma iš 5-7 Kultūros ministerijoje dirbančių asmenų, komisijos sudėtį tvirtina kultūros ministras. Komisija posėdžiauja kiekvieną mėnesį, nutarimus įformindami protokolu. Kultūros ministras turi priimti sprendimą per 30 dienų nuo tinkamai pateikto prašymo su visais būtiniais dokumentais gauti

⁶⁸ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. rugsėjo 27 d. įsakymas Nr. IV-313 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2002 m. kovo 25 d. įsakymo Nr. 110 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 145-5290.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. spalio 25 d. įsakymas Nr. IV-438 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2002 m. kovo 25 d. įsakymo Nr. 110 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 129-4655.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 217 „Dėl kompensacinių išmokų teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniams darbuotojams skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 29-912.

kompensacinę išmoką užregistravimo dienos. Sprendimus asmenys gali apskųsti Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Taigi matoma, kad valstybinių teatrų veikla yra finansuojama skirtingų teisės aktų pagrindu, kurių visuma sudaro gana neblogą pagrindą ir suteikia galimybę gauti lėšų ne tik iš valstybės dotacijų forma, bet ir iš kitų šaltinių. Egzistuojantis finansavimo reguliavimas iš esmės nėra ydingas, tačiau manytina, kad su laiku derėtų didinti procentinę paramos išraišką paliekant nagrinėtiną finansavimo mechanizmą bei gerinant lėšų praktinio panaudojimo įgūdžius, kas padėtų efektyviau panaudoti gaunamas lėšas, kurios nėra visiškai menkos ir užtikrinančios egzistavimo galimybę.

IŠVADOS

Teisės aktų analizė bei empirinio tyrimo rezultatai patvirtino iškeltą hipotezę ir leido prieiti prie keletos išvadų:

1. Kultūros srities institucijų veikla yra teisiškai reguliuotina kaip ir visų kitų valstybei svarbių sričių institucijų veikla. Administracinis teisinis reguliavimas kultūros srityje pasireiškia tiek teisinių, tiek neteisinių priemonių taikymu, imperatyvaus ir dispozityvaus metodų derinimu, bendrųjų ir specialiųjų teisės bei specifinių kultūros valdymo principų veikimu.

2. Kultūros institucijų veiklos administracinio teisinio reguliavimo ypatumai yra grindžiami vykdomos veiklos specifiškumu ir savireguliacijos teisės būtinybe tam, kad būtų sudaromos palankios aplinkybės tinkamam institucijų tikslų siekimui bei uždavinių vykdymui. Ypač svarbu parinkti tinkamo griežtumo administracinio teisinio reguliavimo priemonės, kurios teoriškai gali tiek suvaržyti kultūros institucijų veiklą, tiek ir padėti jai efektyviai funkcionuoti.

3. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad neegzistuoja visuotinis bazinis valstybinių teatrų modelio suvokimas, jų administracinis teisinis reguliavimas yra grindžiamas kitų biudžetinių institucijų valdymo patirtimi neatsižvelgiant į valstybinių teatrų veiklos pobūdį. Ne teisinio statuso pakeitimas ar bendrųjų teisės aktų priėmimas lemia valstybinių teatrų veiklos gyvybingumą, racionalumą ir efektyvumą, o teisinis konkretumas, tikslumas ir įstatyminis apibrėžtumas.

4. Valstybinio teatro vadovui keliami kvalifikaciniai reikalavimai yra didintini ir koreguotini, nes dabar įtvirtinta, kad kultūros srities profesinis išmanymas yra laikomas tik alternatyva, o ne būtinybe. Turėtų būti privaloma turėti ne tik meninį išsilavinimą, bet taip pat išmanyti viešojo administravimo ar vadybos pagrindus. Tokių kryptinių mokymo kursų baigimas turėtų būti privalomas visiems kandidatams į valstybinio teatro vadovo vietą.

5. Egzistuojanti valstybinių teatrų sistemos analizė bei teatrų atstovaujama kūrybinių žanrų įvairovė yra pajėgi užtikrinti visuomenės narių poreikius, todėl nevalstybinių teatrų egzistavimas yra tik papildomas pasirinkimo variantas. Valstybinių ir nevalstybinių teatrų konkurencijos klausimas realiai nėra labai sudėtingas, nes jie aiškiai atribojami per teisinės formos, tikslų ir veiklos principų kriterijus.

6. Administracinio teisinio reguliavimo priemonės nėra nuodugniai analizuojamas ir trūksta jų sistemiškos išraiškos, todėl rengiant valstybinių teatrų veiklos administravimo pagrindinius teisės aktus ypatingai turi būti remiamasi bendraisiais ir specialiaisiais teisės principais. Svarbiausi principai, kurių pagrindu turi būti tobulinamas valstybinių teatrų veiklos administracinio teisinio reguliavimo pagrindas yra subsidiarumo ir decentralizacijos principai.

7. Finansavimo problemos yra keliamos visose iš biudžeto remiamose srityse, tačiau pabrėžtina, kad mokant valdyti lėšas ir efektyviai jas panaudojant galima būtų užtikrinti pakankamai gerą valstybinių teatrų veiklos atlikimą. Valstybiniai teatrai turėtų būti suinteresuoti administruoti savo išlaidas taip, kad būtų gauta ir pakankamai pajamų dėl pagrįstų investicijų į visuomenei priimtinius spektaklius, projektus. Valstybinis finansavimas turėtų būti kasmet didinamas, o ne savaime didėti augant valstybės biudžetui net ir paliekant tą pačią procentinę išraišką.

PASIŪLYMAI

Valstybinių teatrų veiklos administracinio teisinio reguliavimo problematinių klausimų analizė pagrindė tokius praktinius pasiūlymus, kuriais rekomenduojama vadovautis tobulinant valstybinių teatrų veiklos teisinį reglamentavimą:

1. Labai svarbu sudaryti vieningą teisinio reguliavimo pagrindą, paremtą vienais kriterijais. Šiuo metu valstybinių teatrų nuostatuose įtvirtintas meno tarybų narių skaičius nėra objektyviai pagrįstas. Dera peržiūrėti šią nuostatų dalį ir pritaikyti valstybinių teatrų visuomeninės svarbos principą, kurio pagrindu svarbiausias kultūrinės funkcijas atliekančių nacionalinių teatrų meno tarybas įtvirtinti maksimalaus dydžio, t.y. kaip dabar reglamentuota – 9-11 narių. Kituose valstybiniuose teatruose, kad nebūtų sudėtingas sprendimų priėmimo procesas, derėtų įtvirtinti mažiausio narių skaičiaus meno tarybas, pvz.: penkių narių. Muzikiniuose teatruose turėtų veikti meno taryba, kurios dydis būtų vidutinis, pvz.: septyni nariai, nes šie teatrai susiduria su įvairaus masto renginių organizavimu ir atlikimu, taigi kartais gali tekti priimti svarbius sprendimus beveik prilygstančius nacionalinių teatrų veiklai.

2. Ypatingai valstybinių teatrų vadovai, o ir kiti atsakingas pareigas užimantys asmenys turėtų būti įtraukiami į visuotinę kvalifikacijos kėlimo procesą, kuriuo turėtų būti suinteresuota jų darbdavė – Kultūros ministerija. Kandidatams laimėjus paskelbtą konkursą į vadovo pareigas turėtų būti privaloma išklaudyti tam tikrus vadybos pagrindų kursus ar sudalyvauti vadybinių žinių suteikiančiuose mokymuose. Kitiems valstybinių teatrų darbuotojams, kurie tiesiogiai susiję su savarankiškų darbo funkcijų vykdymu ir sprendimų priėmimu, taip pat turėtų būti išdėstyti vadybos pagrindai pradėjus dirbti teatre. Manytina, kad protingas terminas, per kurį būtų įgyti vadybos pagrindai, turėtų būti pusė metų nuo įdarbinimo.

3. Kultūros ministro įsakyme dėl konkurso teatrų vadovų pareigoms užimti yra numatyta vienos trukmės – penkeriems metams sudaroma – darbo sutartis. Manytina, kad skirtingos reikšmės valstybinių teatrų vadovai neturėtų būti priimami į pareigas vienodos trukmės sutarties pagrindu. Tuo tikslu derėtų proporcingai sumažinti valstybės teatrų vadovų darbo sutarties trukmę, pvz.: iki trejų ar ketverių metų, arba pailginti nacionalinių teatrų generalinių direktorių darbo sutarties trukmę, pvz.: iki septynerių metų. Santykinai ilgesnė kadencija reikalinga tam, kad būtų tinkamiau vykdomi ilgalaikiai bendradarbiavimo projektai, geriau įgyvendinami nacionalinėms įstaigoms išskelti tikslai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Seimo statutas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-772.
4. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas// Valstybės žinios. 1990, Nr.24-596.
5. Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 96-3523.
6. Lietuvos Respublikos kultūros rėmimo fondo įstatymas// Valstybės žinios. 2007, Nr.81-3320.
7. Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr.95-2634.
8. Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymo 3, 5, 6, 7 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.32-1311.
9. Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 120-4435.
10. Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 1995, Nr. 104-2322.
11. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 50-1598.
12. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 66-1987.
13. Lietuvos Respublikos meno kūrėjų ir jų organizacijų įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2002.
14. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049.
15. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945.
16. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 68-1633.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 23 d. nutarimas Nr. 1676 „Dėl Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymo koncepcijos“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4634.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 42-1454.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 217 „Dėl kompensacinių išmokų teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniais darbuotojams skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 29-912.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 1082 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 24 d. nutarimo Nr. 217 „Dėl kompensacinių

- išmokų teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniams darbuotojams skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 118-4480.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1445 „Dėl regionų kultūros plėtros 2008-2012 metų programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2008, Nr. 4-134.
 22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. 541 „Dėl valstybės ir savivaldybių profesionalių teatrų scenos apšvietimo ir garso įrangos modernizavimo 2008-2010 metų programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 65-2523.
 23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įsteigimo ir jo nuostatų bei tarybos sudėties patvirtinimo“// Valstybės žinios. 1999, Nr. 27-761.
 24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. 972 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įsteigimo ir jo nuostatų bei tarybos sudėties patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 73-3406.
 25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 9 d. nutarimas Nr. 1263 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įsteigimo ir jo nuostatų bei tarybos sudėties patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 97-4356.
 26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 21 d. nutarimas Nr. 54 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įsteigimo ir jo nuostatų bei tarybos sudėties patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 13-381.
 27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 18 d. nutarimas Nr. 1092 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įsteigimo ir jo nuostatų bei tarybos sudėties patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 126-4479.
 28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 1081 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įsteigimo ir jo nuostatų bei tarybos sudėties patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 118-4479.
 29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. liepos 5 d. nutarimas Nr. 566 „Dėl funkcijų perdavimo Kultūros ministerijai ir Švietimo ir mokslo ministerijai“// Valstybės žinios. 1994, Nr. 53-1013.

30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 824 „Dėl kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2804.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 1390 „Dėl kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijos pirmojo etapo įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 107-4793.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. balandžio 3 d. nutarimas Nr. 312 „Dėl Vilniaus mažojo teatro“// Valstybės žinios. 1997.
33. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-429 „Dėl valstybinio jaunimo teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-118.
34. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-430 „Dėl valstybinio Vilniaus mažojo teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-119.
35. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-431 „Dėl Lietuvos rusų dramos teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-120.
36. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-432 „Dėl Kauno valstybinio dramos teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-121.
37. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-433 „Dėl Klaipėdos dramos teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-122.
38. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV- 434 „Dėl Šiaulių dramos teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-123.
39. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-28 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymo Nr. ĮV-434 "Dėl Šiaulių dramos teatro nuostatų patvirtinimo" pakeitimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 17-553.
40. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-435 „Dėl Juozo Miltinio dramos teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-124.
41. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-436 „Dėl Vilniaus teatro „Lėlė“ nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-125.
42. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-437 „Dėl Kauno valstybinio lėlių teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-126.
43. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-438 „Dėl Kauno valstybinio muzikinio teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-127.

44. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. ĮV-447 „Dėl Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 8-257.
45. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-191 „Dėl Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr.58-2035.
46. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. gegužės 30 d. įsakymas Nr. ĮV-225 „Dėl Lietuvos nacionalinio dramos teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr.70-2540.
47. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. kovo 25 d. įsakymas Nr. ĮV-75 „Dėl Lietuvos nacionalinio dramos teatro nuostatų bei Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 52-1733.
48. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2002 m. kovo 25 d. įsakymas Nr. 110 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 32-1223.
49. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2003 m. lapkričio 13 d. įsakymas Nr. ĮV-412 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2002 m. kovo 25 d. įsakymo Nr. 110 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto“ pakeitimo ir papildymo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 109-4896.
50. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. rugsėjo 27 d. įsakymas Nr. ĮV-313 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2002 m. kovo 25 d. įsakymo Nr. 110 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 145-5290.
51. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 15 d. įsakymas Nr. ĮV-249 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2002 m. kovo 25 d. įsakymo Nr. 110 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 79-2869.
52. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. spalio 25 d. įsakymas Nr. ĮV-438 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2002 m. kovo 25 d. įsakymo Nr. 110 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 129-4655.
53. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. spalio 26 d. įsakymas Nr. ĮV-358 „Dėl Lietuvos teatrų pastatymų ir koncertinių organizacijų koncertinių programų projektų rėmimo iš valstybės biudžeto ekspertų komisijos“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5829.

54. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. lapkričio 23 d. įsakymas Nr. ĮV-379 „Dėl teatrų ir koncertinių įstaigų tarybos nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 173-6422.
55. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-426 „Dėl konkursų nacionalinių, valstybės ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams tvarkos aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 3-52.
56. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2006 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas Nr. Nr. ĮV-388 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 29 d. įsakymo Nr. ĮV-426 „Dėl konkursų nacionalinių, valstybės ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams tvarkos aprašo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 89-3517.
57. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-427 „Dėl kvalifikacinių reikalavimų nacionalinių, valstybės ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 3-53.
58. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2006 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas Nr. ĮV-389 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 29 d. įsakymo Nr. ĮV-427 „Dėl kvalifikacinių reikalavimų nacionalinių, valstybės ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 89-3518.
59. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2007 m. birželio 11 d. įsakymas Nr. ĮV-373 „Dėl nacionalinio ir valstybės teatro bei nacionalinės ir valstybės koncertinės įstaigos sezoninės kūrybinės veiklos programos formų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 66-2581.
60. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2001 m. sausio 11 d. įsakymas Nr. 7 „Dėl Lietuvos kultūros ir meno tarybos nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 6-167.

Kita literatūra:

61. Aleksaitė I. Lietuvių teatro istorija. Antroji knyga. Vilnius: Gervelė, 2002.
62. Aleksaitė I. Lietuvių teatro istorija. Trečioji knyga. Vilnius: Gervelė, 2006.
63. Arnaud, Antonin. Teatras ir jo antrininkas. Vilnius: Scena, 1999
64. Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A, Gylys A., Kalesnykas R., Pranevičienė B., Rusinas E., Šedbaras S., Urmonas A., Žilinskas D. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
65. Bendorienė A., Bogušienė V. ir kiti. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2005.
66. Braunstein J.F., Phan B. Visuotinė kultūros istorija: istorija, religija, filosofija, menas, mokslas. Vilnius: Kronta, 2000.

67. Dambrauskienė G., Marcijonas A., Monkevičius E., Petkevičius P., Piesliakas V. ir kiti. Lietuvos teisės pagrindai. Vilnius: Justitia, 2004.
68. Gaižutis A., Gaudrimas J. Ir kiti. Lietuvių tarybinis dramos teatras. Vilnius: Vaga, 1987.
69. Gaudrimas J., Petuchauskas M. ir kiti. Lietuvių tarybinis teatras. Vilnius: Mintis, 1979.
70. Girdzijauskaitė A. Lietuvių teatro istorija. Pirmoji knyga. Vilnius: Gervelė, 2000.
71. Hartnoll, Phyllis. Teatras: trumpa istorija. Vilnius: R. Paknio 1-kla, 1998.
72. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai : (edukologija ir kiti socialiniai mokslai) : vadovėlis. Šiauliai : Lucilijus, 2007.
73. Kavolis V. Kultūros dirbtuvė. – V., Baltos lankos, 1996.
74. Keinys S. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
75. Klimauskaitė D. Kauno valstybinis muzikinis teatras. Kaunas: Šviesa, 1990.
76. Kristeva, Julia. Diversité et culture; Diversity and culture. Paris: Culturesfrance, 2007.
77. Luobikienė I. Kultūros įtaka bendruomenės plėtrai (gyventojų požiūris)// Filosofija, sociologija. 2001, Nr.3.
78. Maknys V. Lietuvių teatro raidos bruožai. Vilnius: Mintis. 1979.
79. Polis J. Lietuvos teatrai. 1998.
80. Pranevičienė B. Kvaziteismai administracijos kontrolės sistemoje. Vilnius, 2003.
81. Samalavičius A. Europos kultūros profiliai: atmintis, tapatumas, religija. Vilnius: Kultūros barai, 2007.
82. Staniškytė J. Modernus teatras. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2006.
83. Starkevičiūtė M. Teatrų ir koncertinių įstaigų veiklos pertvarkymo pažangos įvertinimas. Vilnius: Atviros Lietuvos Fondas, 2003.
84. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
85. Teresas. R., Abromavičienė V. Juozo Miltinio dramos teatras. Antologija. Kopa, 2002.
86. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
87. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Teisės institutas, 2000.
88. Banham M. The Cambridge guide to theatre. Cambridge University Press, 1995.
89. Hartnoll P. The Oxford Companion to the Theatre. Oxford University Press, 1983.
90. Kennedy D. The Oxford Encyclopedia of Theatre & Performance. Volume 1. New York: Oxford University Press, 2003.
91. Kennedy D. The Oxford Encyclopedia of Theatre & Performance. Volume 2. New York: Oxford University Press, 2003.
92. Popenhagen L.A. Nekrošius and Lithuanian Theatre. New York: Peter Lang Publishing Inc., 1999.

93. Тихомиров Ю. Курс административного права и процесса. Москва: Юринформцентр, 1998.

Periodinė literatūra:

94. Bakševičienė R. Šiandieninės Lietuvos teisės ir kultūros sąsajos galiojančioje Lietuvos teisėje// Teisė. 2004, Nr. 52.
95. Lastauskienė G. Teisinio reguliavimo priemoniu derinimas// Teisė. 2005, Nr.57.

Interneto šaltiniai:

96. Lietuvos nacionalinio dramos teatro internetinis tinklapis // <http://www.teatras.lt>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
97. Valstybinio Vilniaus mažojo teatro internetinis tinklapis // <http://www.vmt.lt/lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
98. Vilniaus teatro „Lėlė“ internetinis tinklapis // <http://www.teatraslele.lt/?home>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
99. Šiaulių dramos teatro internetinis tinklapis // <http://www.sdt.lt/lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
100. Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro internetinis tinklapis // <http://www.opera.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
101. Juozo Miltinio dramos teatro internetinis tinklapis // <http://www.miltinio-teatras.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
102. Lietuvos rusų dramos teatro internetinis tinklapis // <http://www.rusdrama.lt/default.asp?DL=L&TopicID=50>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
103. Kauno valstybinio dramos teatro internetinis tinklapis // <http://www.dramosteatras.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
104. Valstybinio jaunimo teatro internetinis tinklapis // <http://www.jaunimoteatras.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
105. Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro internetinis tinklapis // <http://www.muzikinis-teatras.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
106. Klaipėdos dramos teatro internetinis tinklapis // <http://www.kldteatras.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.
107. Kauno valstybinio muzikinio teatro internetinis tinklapis // <http://www.muzikinateatras.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-06-05.

108. Kauno valstybinio lėlių teatro internetinis tinklapis // <http://www.kaunoleles.lt/>;
prisijungimo laikas: 2008-06-05.
109. Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos internetinis tinklapis // <http://www.muza.lt/>;
prisijungimo laikas: 2008-06-05.
110. Lietuvos Kultūros ministerijos veiklos ataskaitos už 2006 ir 2007 metus // <http://www.muza.lt/index.php?1032318204>; prisijungimo laikas: 2008-06-07.
111. Lietuvos Kultūros ministerijos strateginiai veiklos planai // http://www.muza.lt/go.php/lit/2008_2010_m._strateginis_veiklos_planas/279 2008-2010;
prisijungimo laikas: 2008-09-08.
112. Lietuvos Kultūros ministerijos 2007-2008 metų asignavimų suvestinė // http://www.muza.lt/go.php/lit/2007_2009_m._strateginis_veiklos_planas/195 2007-2009;
prisijungimo laikas: 2008-06-07.
113. Apie Lietuvos nacionalinį dramos teatrą // http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_nacionalinis_dramos_teatras#Pavadinim.C5.B3_kaita;
prisijungimo laikas: 2008-08-15.
114. Apie valstybinius teatras // http://lt.wikipedia.org/wiki/Valstyb%C4%97s_teatras;
prisijungimo laikas: 2008-08-15.
115. Europos komisijos kultūros tinklapis // http://eacea.ec.europa.eu/culture/guide/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2008-07-12.
116. Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centro tinklapis // <http://www.theatre.lt/teatrai.php>; prisijungimo laikas: 2008-10-20.
117. Teatro reforma, arba Kas atims paklodę? // <http://www.ve.lt/?rub=1065924826&data=2007-11-23&id=1195756558>;
prisijungimo laikas: 2007-11-24.
118. Kiek kainuoja bilietas į teatrą? // <http://www.menufaktura.lt/?m=1052&s=55561>;
prisijungimo laikas: 2007-11-24.
119. Liuga A., 7 meno dienos // http://ct.svs.lt/7md/?leid_id=546&kas=straipsnis&st_id=667;
prisijungimo laikas: 2007-11-24.
120. Kultūros ministerija pritaria teatro bendruomenės kvietimui // <http://www.menufaktura.lt/?m=1024&s=58788>; prisijungimo laikas: 2007-11-24.
121. Statistikos departamento pareiškimas spaudai // <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2452>; prisijungimo laikas: 2008-08-15.
122. Didinamos teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybinių darbuotojų kompensacinės išmokos // <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=19239354&categoryID=427702&ndate=1226440800>;
prisijungimo laikas: 2008-11-12.

123. Kačkutė R., Europos kultūros modeliai // http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3209&kas=straipsnis&st_id=13623; prisijungimo laikas: 2008-10-12.
124. Jurašo interviu Kauno dienoje // <http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/istikimas-savo-principams-visa-gyvenima-40871>; prisijungimo laikas: 2007-11-24.
125. Teatralų kreipimasis į Lietuvos politikus // http://www.culture.lt/7md/?leid_id=778&kas=straipsnis&st_id=7765; prisijungimo laikas: 2007-11-24.
<http://www.menufaktura.lt/?m=1024&s=58730>; prisijungimo laikas: 2007-11-24.
126. Kultūros paveldo valdymas Europoje // <http://www.epaveldas.lt/vbspi/content/docs/publications/1.pdf;jsessionid=0a00016630d504a3c08e36f14b47ad3ab6e7c4c636ed.e34Pb3uSbh0Ob40MaheKbhuMa3aPe0>; prisijungimo laikas: 2007-11-24.
127. Optimalus kultūros administravimo modelis // [http://www.lkdte.lt/senas/files/2005/2005_2\(43\)/7psl.pdf](http://www.lkdte.lt/senas/files/2005/2005_2(43)/7psl.pdf); prisijungimo laikas: 2007-11-24.
128. Tyrimas dėl Teatrų ir koncertinių organizacijų įstatymo rengimo tikslingumo // <http://www.lrinka.lt/Tyrimai/Filantropija/Teatr.phtml>; prisijungimo laikas: 2007-11-24.
129. Vyriausybė pritarė Teatrų ir koncertinių organizacijų įstatymo projektui // <http://www.durys.daily.lt/?lt=1080651703>; prisijungimo laikas: 2007-11-24.
130. Krizės teatre per dieną nesubręsta // <http://vilniaus.diena.lt/dienrastis/miestas/krizes-teatre-per-diena-nesubresta-113777>; prisijungimo laikas: 2007-11-24.
131. Teatrų užkulisiuose ūkiški rūpesčiai // <http://whatson.delfi.lt/news/culture/article.php?id=19385726>; prisijungimo laikas: 2008-11-26.
132. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 metų veiklos ataskaita // http://www.lrv.lt/12_vyr_dok/2002metu_ataskaitos/LRV_2002m_ataskaita_Seimui.pdf; prisijungimo laikas: 2008-08-17.
133. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 metų veiklos ataskaita // <http://www.lrv.lt/?cat=25&gr=56>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.
134. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 metų veiklos ataskaita // <http://www.lrv.lt/?cat=25&gr=55>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.
135. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 metų veiklos ataskaita // <http://www.lrv.lt/?cat=25&gr=54>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

136. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 metų veiklos ataskaita // <http://www.lrv.lt/?cat=25&gr=53>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.
137. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 metų veiklos programa // <http://www.lrv.lt/?cat=23>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.
138. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonės // <http://www.lrv.lt/?cat=24>; prisijungimo laikas: 2008-08-17.
139. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 metų veiklos prioritetai // http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/LRV%20ataskaita%202006%20santrauka.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-17.
140. Amsterdamo sutartis // <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078>; prisijungimo laikas: 2008-08-12.
141. Europos Sąjungos veikla kultūros srityje // http://europa.eu/pol/cult/index_lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-12.
142. Europos komisijos kultūros tinklapis // http://ec.europa.eu/culture/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-12.
143. Europos Sąjungos programa „Kultūra 2000“ // http://www.durys.org/unic/get_file.php?id=201; prisijungimo laikas: 2008-08-12.

VALSTYBINIŲ TEATRŲ VEIKLOS ADMINISTRACINIS TEISINIS REGULIAVIMAS: PROBLEMOS IR GALIMI SPRENDIMO BŪDAI

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: valstybės teatras, nacionalinis teatras, administracinio teisinio reguliavimo problemos.

Nepaisant to, kad kartais yra neigiamos kultūros ir teisės sąsajos, reikia pripažinti, kad šios sritys sąveikauja ir kultūra visgi yra teisiškai valdoma. Kultūros srities institucijos, kurios naudojami įvairios apimties savireguliacijos teise, yra reguliuojamos valstybės naudojamomis priemonėmis, kurios esmės gali būti skiriamos į keturias grupes: teisinės, politinės, socialinės ir ekonominės. Visos priemonės yra labai svarbios ir efektyvus administracinis teisinis reguliavimas gali egzistuoti tik tinkamai suderinus reguliavimo priemonių sistemą bei derinant jos veikimą su reguliavimo metodų sąveikos parinkimu.

Nagrinėtinas valstybinių teatrų veiklos administracinis teisinis reguliavimas, kuris nėra toks paprastas bei tikslingas kaip gali atrodyti neįsigilinus į atitinkamus teisės aktus. Analizuojant įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus kyla klausimas dėl to, ar valstybinių teatrų veiklai priskiriamas reguliavimas yra ydingas iš esmės ar tik netinkamai pritaikomas praktikoje. Atsakymo į šį klausimą buvo siekta nagrinėjant teisės aktus bei apklausiant valstybinių teatrų atstovus bei šioje srityje dirbančius ekspertus, taip pat analizuojant praktiškai egzistuojančią valstybinių teatrų sistemą ir teatrų vidinę organizaciją. Gauti duomenys ir apibendrinti rezultatai leido prieiti prie suformuluotų išvadų bei pasiūlymų, kuriais siūloma tobulinti valstybinių teatrų veiklos administracinį teisinį reguliavimą.

THE LEGAL ADMINISTRATIVE REGULATION OF PUBLIC THEATRE ACTIONS: THE PROBLEMS AND POSSIBLE MEANS OF SOLUTIONS

SUMMARY

Keywords: public theatre, national theatre, the problems of administrative regulation.

Nevertheless the coherence between culture and law is sometimes denied, it has to be acknowledged that the two fields interact and that culture is legally administrated. The cultural institutions, that exercise a right of self regulation in a different extent, are administered by the state which uses four different means of regulation: legal, political, social and economical. These means are effective and very important for the existence of administrative legal regulation. They are systematically harmonized and tuned-up with a proper interface of the regulatory methods.

The administrative legal regulation of the public theatres isn't such an easy task as it may seem when the analysis of the legal acts, examined in this work is considered. Also, a question arises from the legal research, which is whether the legal administrative regulation of the public theatres is essentially vicious or just wrongly applied in practice. The answer to this main question was carried out by analyzing assorted laws, asking experts and public theatre employees to take surveys, studying the practically existing system of public theatres and their inner set-up. The obtained data and summarized results allow to draw conclusions and suggestions, which propose the ways to improve the administrative legal regulation of the public theatres.

PRIEDAS

Juta Večerskytė

Mykolo Romerio universitetas

Teisės fakultetas, Administracinės teisės ir proceso katedra

APKLAUSOS ANKETA

Apie valstybinių teatrų veiklos administracinį teisinį reguliavimą ir jo problemas

Apklausos anketa siekiama išsiaiškinti valstybinių teatrų veiklos administracinio teisinio reguliavimo būklę ir kylančias problemas, taip pat konkrečių valstybinių teatrų struktūrą.

Anketos rezultatai bus naudojami magistrinio darbo tyrimo tikslais.

Pasirinktą atsakymo variantą paryškinkite arba pabraukite. Esant atviriems klausimams, savo atsakymą pateikite po klausimu.

1. Ar dabar galiojantys teisės aktai, reglamentuojantys teatrų veiklą, Jūsų nuomone yra tinkami bei praktiškai pakankami?

Taip

Ne

Labiau Taip

Labiau Ne

Kokie didžiausi teisės aktų, reglamentuojančių teatrų veiklą, trūkumai? Parašykite savo nuomonę.

.....
.....

2. Kokios didžiausios problemos egzistuoja Jūsų teatre?

Lėšų stygius;

Kūrėjų stygius;

Prastas administravimas;

Per didelė ar per maža savireguliacijos teisė;

Kita:

3. Ar yra paliekama pakankamai laisvės veikti teatro administracijai ir vadovui, sprendžiant svarbius vidinio administravimo klausimus?

.....
.....

4. Ar skiriamas pakankamas finansavimas teatrui išlaikyti ir vykdyti tolesnę veiklą?

Taip Ne
Labiau Taip Labiau Ne

5. Kiek lėšų (daugiau mažiau pavertus procentais) Jūsų teatras gauna ne iš valstybės?

.....

Iš kur gaunamos tos lėšos?

Pardavus spektaklių bilietus;

Iš salės nuomos;

Kita:.....

6. Kam tenka skirti daugiausiai turimų lėšų?

Pastato išlaikymui;

Darbuotojų atlyginimams;

Naujiems pastatymams;

Kita:.....

7. Ar jaučiamas žiūrovų lankomumo augimas? Galbūt mažėja žiūrovų?

Žiūrovų mažėja;

Žiūrovų daugėja;

Žiūrovų skaičius 2003-2008 metais ženkliai nepakito.

8. Koks yra vidutinis spektaklių lankomumo (kiek parduodama bilietų) rodiklis?

.....

9. Kiek Jūsų teatre dirba darbuotojų, etatinių aktorių?

.....

10. Kokie didžiausi teatrų veiklos teisinio reguliavimo trūkumai?

Netinkamos reguliavimo priemonės, metodai;

Netinkamas parinktų priemonių įgyvendinimas.

11. Ar tenkina teatro vidinė struktūra? Jei ne, kas funkcionuoja blogai?

Taip	Ne
Labiau Taip	Labiau Ne

Jei ne, kas funkcionuoja blogai?

.....
.....

12. Ar pakankami valstybės teatrų vadovams keliami kvalifikaciniai reikalavimai?

Taip	Ne
Labiau Taip	Labiau Ne

13. Ar tinkama teatrų vadovų skyrimo procedūra?

Taip	Ne
Labiau Taip	Labiau Ne

Dėkoju, kad atsakėte į apklausos anketos klausimus.

Juta Večerskytė

juta_vecerskyte@yahoo.com